

Barne- og
likestillingsdepartementet

Rapport

Barnets rettigheter i Norge

Norges femte og sjette rapport til FNs komite
for barnets rettigheter – 2016

FORORD

Rapporten omhandler oppfølging av FNs konvensjon om barnets rettigheter (barnekonvensjonen) og oppfølging av de to valgfrie tilleggsprotokollene; Salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi og Barn i væpnet konflikt.

Rapporten følger Barnekomiteens retningslinjer av 3.3.2015. Barnekomiteens avsluttende merknader etter Norges fjerde rapportering er referert til med nummer. Rapporten omhandler perioden fra 2010 frem til august 2016, og det er i hovedsak oppfølging av komiteens merknader og nye eller endrede tiltak av betydning for barns rettigheter i Norge som omtales. Retningslinjenes ordbegrensning på 21 200 ord gir liten mulighet til utfyllende beskrivelser.

Barne- og likestillingsdepartementet har utarbeidet rapporten i samarbeid med elleve andre departementer, Arbeids- og sosialdepartementet, Finansdepartementet, Forsvarsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Klima- og miljødepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Kulturdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet og Utenriksdepartementet.

En barnerapport om barn og unges synspunkter er laget. Rapporten omhandler barn og unges egne stemmer om hvordan det er å vokse opp i Norge.

Vedlegg:

Common Core Document 2013

Statistikkrapport

Barnerapport

INNHOOLD

Forord	3
1 Generelle gjennomføringstiltak	7
A) Gjennomføring av barnekonvensjonen i norsk lov.....	7
B) Nasjonal strategi	8
C) Overordnet myndighetsansvar	9
D) Budsjett	9
E) Internasjonal assistanse	9
F) Nasjonal menneskerettighetsorganisasjon og barneombud	10
G) Kjennskap til konvensjonen	11
H) Samarbeid med sivilt samfunn.....	11
2 Definisjon av barn	13
Generelle prinsipper	15
A) Hindre diskriminering og sikre rettighetene til barn	15
B) Barnets beste	16
C) Rett til liv og utvikling	18
D) Barnets rett til å gi uttrykk for sin mening	18
4 Sivile rettigheter og friheter	23
A) Statsborgerskap	23
B) Identitet	24
C) Ytringsfrihet	24
D) Tanke-, samvittighets- og religionsfrihet	24
E) Organisasjonsfrihet	25
F) Beskyttelse av privatliv og omdømme	25
G) Informasjon fra massemedia og beskyttelse mot skadelig påvirkning	26
5 Vold mot barn	29
A) Beskytte barn mot misbruk og omsorgssvikt	29
B) Tiltak for å forby og avskaffe alle former for skadelig praksis	32
C) Seksuell utnyttning og misbruk	33
D) Retten til ikke å bli utsatt for tortur	34
E) Rehabilitering av barn som er offer	35
F) Alarmtelefonen for barn.....	35
6 Familie og alternativ omsorg	37
A) Familiemiljø og foreldreveiledning	37
B) Foreldreansvar	39
C) Adskillelse fra foreldre	39
D) Familiegenforening	40
E) Underhold av barnet	41
F) Barn fratatt sitt familiemiljø.....	42
G) Regelmessig vurdering av plassering.....	43
H) Adopsjon	43

I) Barnebortføring.....	44
J) Barn med foreldre i fengsel	45
7 Funksjonsnedsettelse, helse og velferd	47
A) Barn med funksjonsnedsettelse	47
B) Overlevelse og utvikling (art 6,2)	49
C) Helse og helsetjenester (art 24).....	49
D) Tiltak for å bedre de mest utbredte helseutfordringer	51
E) Sosial trygghet og omsorgstjenester (art 26 og 18.3)	53
F) Tilstrekkelig levestandard	54
8 Utdanning, fritid og kulturelle aktiviteter	57
A) Retten til utdanning	57
B) Målsettinger gjennom utdanning.....	61
C) Kulturelle rettigheter til barn som tilhører urfolk og minoritetsgrupper	61
D) Utdanning om menneskerettigheter	61
E) Fritid	62
9 Spesielle beskyttelsesmekanismer	67
A) Flyktningbarn og enslige mindreårige asylsøkere.....	67
B) Barn som tilhører etniske minoritetsgrupper eller urfolk.....	71
C) Bostedsløshet	71
D) Utnyttelse av barn	72
E) Barn som har vært offer for eller vitne til kriminalitet	73
F) Idømmelse av straff	75
G) Barn i fengsel	76
H) Reintegrering	77
I) Opplæring av personell	77
J) Barn i væpnet konflikt.....	77
10 Valgfri tilleggsprotokoll om salg av barn, barneprositusjon og barnepornografi.....	79
A) Oppfølging av komiteens anbefalinger	79
B) Tiltak for gjennomføring av tilleggsprotokollen	79
C) Juridiske personers ansvar	81
D) Forebygging og bevisstgjøring om utnyttning av barn	81
E) Rehabilitering.....	82
F) Beskyttelse av barn som er utsatt for menneskehandel	82
G) Internasjonalt samarbeid	83
11 Valgfri tilleggsprotokoll om barn i væpnet konflikt.....	85
A) Oppfølging av komiteens anbefalinger	85
B) Minstealder for verneplikt.....	85
C) Minstealder for frivillig verving.....	85
D) Tiltak for gjennomføring av tilleggsprotokollen	85
E) Barns deltakelse i væpnet konflikt	86
F) Rehabilitering	87
G) Identifisering av asylsøkerbarn med behov for rehabilitering	87
H) Barn siktet for krigsforbrytelser	87

Mykalvin-95

1

GENERELLE GJENNOMFØRINGSTILTAK

A) Gjennomføring av barnekonvensjonen i norsk lov

Jf. merknad 9 og 11.

Vergemålslov

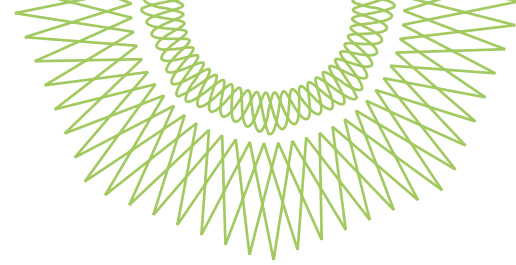
1. Ny vergemålslov trådte i kraft i 2013. Et sentralt mål for loven er å ivareta interessene til mindreårige, og at dette skjer med respekt for den enkeltes verdighet og integritet. Fylkesmannen skal føre tilsyn med vergene.

Lovendringer om barnebortføring

2. Endringer i barnebortføringsloven, barnevernloven, straffeloven og rettshjelploven trådte i kraft i 2016. Endringene skal bidra til en mer effektiv behandling av internasjonale barnebortføringssaker i Norge, og til bedre ivaretagelse av barn i disse sakene.

Regelverk for avhør av barn

3. Et viktig politisk mål er bedre ivaretagelse av barn og styrke etterforskning av vold og seksuelle overgrep mot barn. Endringer i straffeprosessloven mv. skal styrke barns rettssikkerhet og gi bedre vern mot vold og seksuelle overgrep. Hensynet til barnets beste og barnekonvensjonen har vært sentral ved utformingen av regelverket.

Kompetanseheving i kommunene

4. Fylkesmannen i Troms har siden 2009 arbeidet metodisk med innføring av en lokal praksis for bruk av barnekonvensjonen i kommunene gjennom programmet Sjumilssteget. Programmet består av et analyse- og oppfølgingsverktøy som kommunene kan bruke for å påse at barnekonvensjonen benyttes aktivt på tvers av tjenestene. Alle fylker har besluttet å ta i bruk metodikken. 232 av 442 kommuner/bydeler har innført en variant av metoden.

Tilsyn med barn i fosterhjem

5. Tilsynet med barn i fosterhjem er styrket gjennom endring i barnevernloven i 2014. Endringen skal gi et tydeligere kommunalt forankret og mer helhetlig ansvar for tilsynet.

Internasjonale avtaler

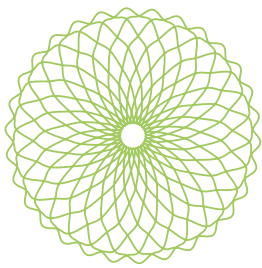
Jf. merknad 62.

6. Norge ratifiserte i 2013 FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD). Norges første rapport til CRPD-komiteen ble levert i 2015.
7. Norge har ratifisert alle de sentrale menneskerettighetskonvensjonene og ILOs kjernekonvensjoner om arbeideres rettigheter. Konvensjonene gjelder også utenlandske statsborgere som oppholder seg i landet. Norske myndigheter besluttet i 2002 å ikke ratifisere Den internasjonale konvensjon om vern av rettighetene til alle arbeidsinnvandrere og deres familier. Norge gir høy prioritet til arbeidet med å bedre arbeidslivsstandarder generelt, noe som også har stor betydning for arbeidsinnvandreres rettigheter.
8. Regjeringen la i september 2016 fram en melding til Stortinget om individklageordningene til FNs konvensjoner om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, barnets rettigheter og rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Etter en grundig vurdering, er regjeringens konklusjon at den ikke nå vil fremme forslag om norsk tilslutning til disse individklageordningene.

B) Nasjonal strategi

9. En rekke satsninger, planer og strategier som berører barn og unge er utarbeidet for å bidra til regjeringens mål om en bedre hverdag og gode muligheter for barn og unge. Forebygging, tidlig innsats, støtte til familier og gode tilbud og tjenester over hele landet står sentralt. Barns stemmer har vært viktig i dette arbeidet. Regjeringens bidrag og mål er synliggjort i *Trygghet, deltagelse og engasjement - regjeringens arbeid for barn og ungdom 2016*.

C) Overordnet myndighetsansvar

10. Barne- og likestillingsdepartementet har et spesielt overvåkings- og koordineringsansvar, og alle departementer skal følge opp konvensjonens bestemmelser under sine ansvarsområder.

D) Budsjett

Jf. merknad 16. Omtale av styrking av barnevernet, barnehage, familievern og skolehelsetjeneste står senere i rapporten.

11. Norske kommuner finansieres som hovedregel gjennom generelle rammebevilgninger. Gjennom det kommunale selvstyret prioriterer kommunene selv mellom oppgavene, herunder lovpålagte oppgaver. Statistikk- og rapporteringsverktøyet KOSTRA, gjør det mulig å følge kommunale prioriteringer i form av budsjettmidler til kommunal virksomhet for barn. Videre kan staten gjennom kommunenes rapportering på tilskudd overvåke om midlene blir brukt til det tiltenkte formålet.
12. Publikasjonen *Satsing på barn og ungdom* gir en oversikt over statlige bevilgninger som er direkte rettet mot barn. I tillegg til bevilgninger direkte rettet mot barn, prioriteres betydelige ressurser til å skape et godt samfunn som også barna har glede av. Dette inkluderer gratis helsevesen, trygge omgivelser, arbeidsmarkeds tiltak og et sikkerhetsnett for de som trenger det. Selv om disse faktorene ikke eksplisitt begrunnes med eller rapporteres som barnerettighetstiltak bidrar de sterkt til å realisere barns rettigheter i Norge.

E) Internasjonal assistanse

Jf. merknad 12.

13. Norge samarbeider tett med FNs generalsekretærs spesialrepresentanter for vold mot barn, og for barn og væpnet konflikt. Barneombudets internasjonale arbeid med å informere om mulige overvåkningsmekanismer på nasjonalt nivå støttes. En rekke særorganisasjoner som arbeider med gjennomføring av barnekonvensjonen støttes også.
14. En bredere tilnærming til arbeidet med å realisere barnekonvensjonen er aktualisert i norsk utviklingspolitikk gjennom oppfølgingen av stortingsmeldingen *Muligheter for alle-menneskerettighetene som mål og middel i utenriks- og utviklingspolitikken (2014-2015)*. Respekt for menneskerettighetene er også vedtatt som et tverrgående hensyn i utviklingspolitikken fra 2016.
15. Regjeringen forventer at norske selskaper med internasjonal virksomhet følger ILOs kjernekonvensjoner som en minimumsstandard. Selskapene skal følge opp dette overfor sine underleverandører. Regjeringen ønsker at norske selskaper skal være aktive også i utfordrende markeder, fordi de kan bidra til en positiv utvikling i land der standarder og rettigheter avviker fra ønsket nivå.

F) Nasjonal menneskerettighetsorganisasjon og barneombud

Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter (NIM)

16. NIM ble etablert i 2015 og skal overvåke og rapportere om menneskerettighetenes stilling i Norge.

Barneombudet

17. Barneombudet har som en av sine viktigste oppgaver å følge med på myndighetenes etterlevelse av barnekonvensjonen. Barneombudet mottar henvendelser fra barn og voksne, men behandler ikke klager.
18. Barnekomiteens merknad 14 er vurdert. Regjeringen har besluttet at Barneombudets mandat ikke utvides til å gjelde klagebehandling av enkeltsaker. En slik utvidelse ville gitt Barneombudet formell beslutningsmyndighet til å fatte vedtak i enkeltsaker, og ville forutsatt forvaltningsansvar knyttet til en eller flere bestemte lover. Barneombudet er et uavhengig ombud og håndhever i dag ingen lov. Barneombudet kan med dagens ordning velge å gå inn i enkeltsaker, og kan gi uttalelser og adressere disse til rett myndighet. En utvidelse av Barneombudets mandat vil kunne gå på bekostning av den viktige rollen som pådriver av mer prinsipielle spørsmål om ivaretagelsen av barns interesser. Barneombudet skal derimot styrkes for å kunne være barnas «vaktbikkje» i mobbesaker, og for å hjelpe barn og foreldre i kompliserte saker. Barneombudet skal fortsatt være et uavhengig ombud for alle barn, men settes bedre i stand til å yte bistand.

G) Kjennskap til konvensjonen

Jf. merknad 18.

19. Komiteen anbefalte å kartlegge hvorvidt barns rettigheter ivaretas i tilstrekkelig grad i utdanninger av yrkesgrupper som jobber med barn, samt om barns rettigheter er en del av skolens læreplaner på alle nivåer. Tre undersøkelser viser at barns rettigheter tas opp i gjeldende utdanninger og skolens læreplaner, men at det er rom for å bedre kjennskapen til barnekonvensjon. På bakgrunn av dette ble alle lærestedene oppfordret til å vurdere behovet for oppfølging i sine utdanninger.
20. Samfunnsfaget er et gjennomgående fag i grunnsopplæringen og et fellesfag for alle utdanningsprogrammene i videregående opplæring. Verdien av likestilling, medborgerskap og utvikling av demokratiske ferdigheter er viktige emner.

Jf. merknad 63 om tilgjengeliggjøring av rapporten.

21. Norges fjerde rapport til FNs barnekomite og komiteens avsluttende merknader er oversatt til norsk og gjort kjent på regjeringens hjemmesider. Rapporten ble også sendt til landets kommuner og frivillige organisasjoner.

H) Samarbeid med sivilt samfunn

22. Departementene gjennomfører årlig en rekke møter med sivilt samfunn og frivillige organisasjoner, som Forum for barnekonvensjonen, Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU), Unge funksjonshemmede, Landsforeningen for barnevernsbarn og andre. Hensikten er å utveksle erfaringer og synspunkter på barn og unges rettigheter.
23. Et utkast av denne rapporten har vært forelagt sivilt samfunn og andre instanser for uttalelse.

5B - *Handwritten signature*

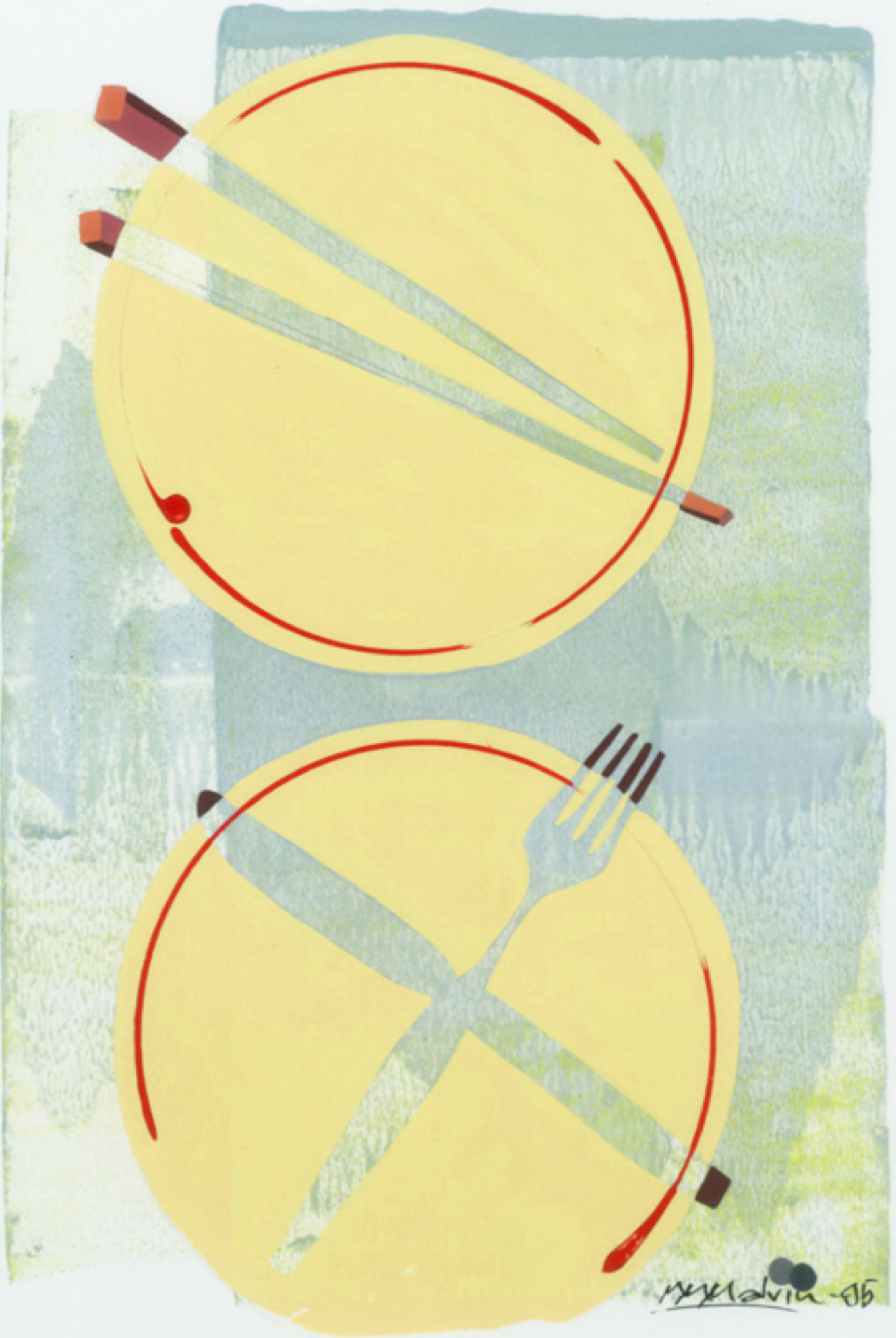
2

DEFINISJON AV BARN

24. I norsk juridisk forstand menes med «barn» personer under 18 år. Begrepet «unge» brukes ofte om personer opp til 25 år.
25. Per 1.1.2016 var det 1 127 402 personer under 18 år i Norge, som tilsvarer 22 prosent av befolkningen.

Ekteskap

26. Etter norsk lov er minstealder for ekteskap 18 år. For personer under 18 år må foreldre og fylkesmannen gi tillatelse til å inngå ekteskap. Fylkesmannen kan ikke gi tillatelse hvis personen er under 16 år.
27. Det forekommer at unge personer som kommer til Norge allerede er gift etter utenlandsk rett. Dersom minst en av partene som har inngått ekteskap i utlandet var mindreårig og norsk statsborger eller fast bosatt i Norge på vigselstidspunktet, anerkjennes ikke et ekteskap inngått i utlandet. Slike ekteskap kan likevel anerkjennes dersom sterke grunner taler for det.
28. Dersom et ekteskap er inngått i utlandet og ingen av partene har tilknytning til Norge, er det i utgangspunktet retten i vigsellandet som avgjør om ekteskapet er gyldig. Et ekteskap anerkjennes likevel ikke dersom dette åpenbart ville virke støtende på norsk rettsorden (ordre public).

3

GENERELLE PRINSIPPER

A) Hindre diskriminering og sikre rettighetene til barn

Jf. merknad 20.

29. Når det gjelder barn med funksjonsnedsettelse vises det til omtale under 7.a.
30. Både barnehager og skoler skal forebygge og motarbeide mobbing og diskriminering. Nettportalen Minstemme.no gir forslag til hvordan skoler og barnehager kan jobbe med blant annet barnekonvensjonen. Nettportalen nullmobbing.no gir informasjon til barn, unge og foreldre.
31. Fire nye diskrimineringslover trådte i kraft i 2014 (likestillingsloven, diskrimineringsloven om etnisitet, diskriminerings- og tilgjengelighetsloven og diskrimineringsloven om seksuell orientering). Vernet mot diskriminering gjelder også for barn.
32. Aldersdiskriminering er bare forbudt i arbeidslivet. To utredninger har vurdert behovet for, samt samfunnsøkonomiske kostnader av, å utvide diskrimineringsvernet til å gjelde aldersdiskriminering utenfor arbeidslivet.

33. I 2016 la regjeringen fram en handlingsplan som skal bidra til å sikre lhbti-personers rettigheter og motarbeide diskriminering basert på seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Tiltak rettet mot barn og unge utgjør en sentral del av planen.
34. Forskning om etnisk diskriminering av barn og unge synliggjør hva de opplever som diskriminerende og hvem som opptre med/utfører diskriminerende holdninger/handlinger. Forskningen viser blant annet at ansatte i institusjoner som skole og barnevern har behov for økt kunnskap og bevissthet om betydningen av etniske forskjeller. Regjeringen har fulgt opp utfordringene.
- Jf. merknad 21.
35. Erklæringen og handlingsplanen fra Durban i 2001 og sluttdokumentet fra oppfølgingskonferansen til Durban-konferansen i 2009 er fulgt opp med tverrdepartementale handlingsplaner mot etnisk diskriminering. *Handlingsplan for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering (2009-2012)*, inneholdt flere tiltak særlig rettet mot barn og unge. Handlingsplanen er evaluert og viser at de fleste tiltakene er gjennomført. Evalueringen gir ikke holdepunkter for å vurdere den samlede effekten av handlingsplanen.
36. Rapporten *Kunnskapsoppsummering om likestilling og diskriminering knyttet til etnisk opprinnelse og livssyn* viser at innvandrere opplever diskriminering på de fleste samfunnsområder. Den viser også at det er behov for mer kunnskap om diskriminering av samer og nasjonale minoriteter. Rapporten omtaler blant annet forholdene for barn, og viser til utfordringene barn av nasjonale minoriteter møter i utdanningssystemet og barnevernet.
37. Regjeringen la fram en politisk erklæring mot hatefulle ytringer i 2015, og vil legge fram en strategi høsten 2016.
38. Myndighetene har siden 2014 støttet den norske versjonen av Europarådets kampanje «Stopp hatprat».
39. Demokratisk beredskap mot rasisme og antisemittisme (Dembra) er et kursopplegg for ungdomsskoler i forebygging av antisemittisme og rasisme, radikaliserings og udemokratiske holdninger. Kurset gir konkrete metodiske verktøy til bruk i skolens hverdag. Dembra gir demokratisk kompetanse som inkluderer toleranse og åpenhet, men også kunnskap, kritisk tenkning og evne til å stå opp for urett.

B) Barnets beste

Jf. merknad 23.

Grunnloven

40. Etter Grunnloven § 104 annet ledd skal barnets beste være et grunnleggende hensyn ved handlinger og avgjørelser som berører barn. Bestemmelsen er bygget over Barnekonvensjonen artikkel 3, og kom inn i Grunnloven i 2014 i forbindelse

med en større grunnlovsendring for å styrke menneskerettighetene. Bestemmelsen har forrang i tilfelle konflikt med andre lover.

41. Prinsippet om barnets beste er lovfestet i blant annet barneloven og barnevernloven, og er også indirekte inntatt i en rekke lover og ivaretas gjennom ulike ordninger, eksempelvis oppnevning av sakkyndige i foreldretvister og representanter for enslige mindreårige asylsøkere.

Kompetansehevingstiltak for domstolene

42. Utfordringer knyttet til rettssaker som berører barn er et satsingsområde. Domstoladministrasjonen gjennomfører kompetansetiltak for dommere i foreldretvister og, særlig i saker med volds- og overgrepssproblematikk for å sikre at hensynet til barnets beste ivaretas.

Utlendingslov

43. Utlendingsloven, som trådte i kraft i 2010, lovfestet hensynet til barnets beste i flere sammenhenger. Se fjerde rapport punkt 18, 202-205 og 208.
44. Barnets rettsstilling i utlendingsretten har generelt vært styrket siden 2008. Det er blant annet innført bestemmelser som omhandler lengeværende barns rett til oppholdstillatelse, og barns rett til begrunnelse i vedtak. Fra 2011 presiserer utlendingsforskriften at det i begrunnelsen i saker som gjelder barn skal fremkomme hvilke vurderinger som har vært gjort av barnets situasjon og barnets beste.

45. Etter en endring i 2014 fremkommer det tydeligere hvilke momenter som skal tas med i et vedtak som berører barn, og det legges opp til en tredelt begrunnelse; vurdering av barnets situasjon, vurdering av innvandringsregulerende hensyn, og en avveining mellom disse..

Særdomstoler

46. Et offentlig utvalg vurderer blant annet om særdomstoler for barne- og familiesaker kan bidra til trygging av rettssikkerheten, økt fagkompetanse og økt legitimitet.

C) Rett til liv og utvikling

Jf. tidligere rapporter og omtale i 7.d.

D) Barnets rett til å gi uttrykk for sin mening

Jf. merknad 25.

Barneloven

47. Fra 2014 presiserer barneloven at også barn under syv år, som er i stand til å danne egne synspunkter, skal få mulighet til å uttale seg før det tas avgjørelser om personlige forhold for barnet. Barnets mening skal vektlegges i samsvar med alder og modenhet. Både foreldre og domstolen må ivareta denne rettigheten. Dommeren har ansvar for at barn som har uttalt seg i en foreldretvist skal få informasjon om utfallet av saken.
48. Det er en målsetting at flere barn blir hørt i mekling, og meklerne har plikt til å informere foreldre om barns rett til å bli hørt. I 2016 er det bevilget midler for at flere barn skal få tilbud om samtale ved foreldrenes samlivsbrudd. Hensikten er å sikre at barns mening kommer fram, og at barns behov identifiseres, forstås og tas hensyn til ved utforming av avtaler om foreldreansvar, hvor barnet skal bo og samvær.

Utlendingsloven

49. Barns rett til å bli hørt er regulert i utlendingsforskriften. Barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å bli hørt før det treffes avgjørelse i saker som vedrører dem. Barnets syn skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.

Barnehagen og grunnopplæringen

50. Barnehageloven omhandler barns rett til medvirkning. I opplæringslovens formålsparagraf er det presisert at elevene og lærlingene skal lære å tenke kritisk, og at de skal ha medansvar og rett til medvirkning, for eksempel gjennom elevråd på skolene.

Medvirkning i barnevernet

51. Barnevernloven ble endret i 2014, blant annet for å styrke barns medvirkning i barnevernssaker. Lovendringen åpner for at barn som barnevernet har overtatt omsorgen for, får ha med seg en person barnet har tillit til i kontakten med barnevernet. Det er gitt støtte til tiltak for å innføre metoder i å samtale med barn, og til utviklingsarbeid om barns medvirkning.

Verger

52. Etter vergemålsloven handler vergen på den mindreåriges vegne i økonomiske forhold og hvor det ellers følger av lovgivningen, med mindre noe annet er bestemt. En oppnevnt verge skal om mulig rådføre seg med den eller de som har foreldreansvaret, før det treffes avgjørelser av betydning. Er den mindreårige over 12 år, skal vergen høre hva den mindreårige mener før det treffes avgjørelser. Om den mindreåriges medbestemmelsesrett i personlige forhold gjelder reglene i barnevernloven. En mindreårig som er uenig i vergens avgjørelse, kan bringe spørsmålet inn for fylkesmannen.

Barnebortføring

53. Barnet har rett til å bli hørt i barnebortføringssaker. Barnebortføringsloven fastslår at en dommer eller en oppnevnt sakkyndig kan ha samtale med barnet. Etter en lovendring i januar 2016 er det presisert i loven når barnet skal gis anledning til å uttale seg, og at dommeren bør orientere et barn som har uttalt seg om utfallet av saken, og hvordan dets synspunkter har blitt tatt hensyn til.

Ungdata

54. Ungdata har siden 2010 gjennomført lokale forskningsbaserte ungdomsundersøkelser, der ungdom over hele landet svarer på spørsmål om ulike sider ved deres liv og livssituasjon, og gir dermed uttrykk for sine meninger. Ungdata finansieres over statsbudsjettet fra 2015. Resultatene benyttes av beslutningstakere på ulike nivå, blant annet i utforming av politikk og tjenester.

Beslutningsprosesser

55. For å styrke ungdoms muligheter til deltakelse og innflytelse på statlig nivå, arrangeres det årlig dialogforum mellom ungdomsrepresentanter fra fylkene, berørte departement og barneministeren. Innholdet av møtet bestemmes i stor grad av ungdomsrepresentantene. Innspill fra dialogforum har for eksempel blitt brukt inn i arbeidet med prosjektet Livsmestring i skolen, og er en del av tiltaksplanen for å bekjempe vold overgrep mot barn og ungdom.
56. Det gjennomføres også jevnlig kontaktmøter med flere ungdomsorganisasjoner. Innspill fra disse har for eksempel blitt benyttet inn i opptrappingsplanen for å bekjempe vold mot barn. Her ble også innspill fra en egen barnehøring gjennomført av Barneombudet benyttet.
57. Barn og unge inviteres inn i pågående arbeid med aktuelle strategier og handlingsplaner. I arbeidet med regjeringens strategi Barn som lever i fattigdom (2015-2017) ble også barna hørt, og kom med synspunkter og forslag til tiltak. Redd Barna ledet barnehøringen.

58. Gjennom rundskriv, veiledningsmateriell, konferanser og andre møteplasser, har myndighetene jevnlig dialog med kommuner og fylkeskommuner om deltakelse og innflytelse fra barn og unge. Forskning og erfaringsutveksling er viktige virkemidler.
59. Flere departementer arbeider for å stimulere kommunene til å ha gode medvirkningsordninger for barn og unge. I 2012 hadde ca. 90 prosent av kommunene en ordning med ungdomsråd og/eller barn og unges kommunestyre.

Stemmerettsforsøk

60. Ved kommunestyrevalgene i 2011 og 2015 ble det gjennomført forsøk med nedsatt stemmerettsalder til 16 år. Forsøket omfattet 20 kommuner ved begge valgene.
61. Både ved forsøket i 2011 og 2015 lå valgdeltakelse blant 16- og 17-åringene godt over valgdeltakelsen blant ordinære førstegangselgere. I evalueringen av forsøket undersøkes nivået på valgdeltakelsen i 2015 blant 16- og 17-åringene som fikk stemme i 2011, for å få svar på om de som stemmer tidligere i livet i større grad benytter stemmeretten senere.

Medbestemmelse i helsearbeid

62. Folkehelseloven trådte i kraft i 2012. Medvirkning er et av de grunnleggende prinsippene.
63. Gjennom ungdomsråd på sykehus bidrar unge med viktige synspunkter og erfaringer, og regjeringen vil at alle sykehus oppretter ungdomsråd. Helse- og omsorgsministeren vil invitere til et årlig møte med flere ungdomsorganisasjoner for å få innspill til regjeringens politikk på omsorgsfeltet.
64. I tiltaksplanen for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom er det stadfestet at barnas tilbakemeldinger skal brukes aktivt for å forbedre tjenestetilbudet på dette området.

4

SIVILE RETTIGHETER OG FRIHETER

A) Statsborgerskap

65. Statsborgerloven regulerer erverv og tap av norsk statsborgerskap. Ett av hovedvilkårene er at søkeren må ha klarlagt sin identitet. Tidligere innebar dette at barn av foreldre med uavklart identitet fikk avslag på søknad om norsk statsborgerskap. Dette ble endret i 2012, slik at barn nå kan unntas fra dette kravet. For barn født i Norge skal identiteten anses klarlagt.
66. Statsborgerloven gjelder med de begrensninger som følger av overenskomster med andre stater og folkeretten for øvrig. For å sikre at saker som gjelder statsløse barn behandles i tråd med internasjonale forpliktelser, er det foreslått endringer i statsborgerloven. I UNHCR-rapporten «Mapping Statelessness in Norway» anbefales at statsløse barn som fødes i Norge skal få statsborgerskap automatisk ved fødselen. Det arbeides med å vurdere rapporten.

B) Identitet

67. Statsborgerloven bygger på prinsippet om ett statsborgerskap. Som en følge av dette går det norske statsborgerskapet tapt når et annet statsborgerskap erverves frivillig. Flere land godtar at bare én forelder samtykker til søknad om statsborgerskap for barn. I enkelte tilfeller har det medført at bortførte barn har tapt det norske statsborgerskapet. Stortinget har bedt regjeringen om å utrede hvordan prinsippet om ett statsborgerskap slår ut i en mer globalisert hverdag.

C) Ytringsfrihet

Jf. tidligere rapporter og omtale under 4.g og 8.e.

D) Tanke-, samvittighets- og religionsfrihet

68. Jf. merknad 27.

69. Det er ikke planlagt undersøkelser av hvordan skolene fulgte opp skolefaget religion, livssyn og etikk. Faget ble avløst av faget *kristendom, religion, livssyn og etikk* (KRLE) i 2015. KRLE-faget er obligatorisk og skal presentere verdensreligioner og livssyn på en objektiv, kritisk og pluralistisk måte.
70. Grunnopplæring gis av offentlige og frittstående skoler, og undervisningens formål og innholdet i opplæringen er lovregulert. Driften av frittstående skoler er gjennomregulert i friskoleloven, og virksomheten er underlagt statlig tilsyn. Tilsyn kan åpnes etter systematisk utvelgelse, eller på bakgrunn av konkrete henvendelser om kritikkverdige forhold.

E) Organisasjonsfrihet

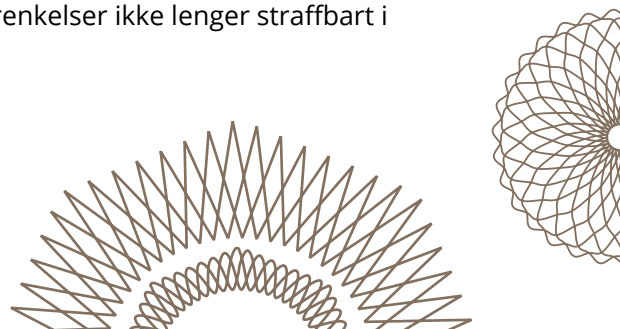
71. Staten legger til rette for organisasjonsfrihet ved å gi støtte til et mangfoldig organisasjonsliv.
72. Deltakelse i frivillige organisasjoner, for eksempel innen kultur, idrett og kunst, gir opplevelser, mestring og sosial tilhørighet. Barn og unges deltakelse i frivillig organisasjonsliv er høy. I 2014 deltok 63 prosent av unge mellom 13-15 år i organisasjonslivet. Deltakelsen er imidlertid ikke jevnt fordelt, og det er fortsatt skiller basert på kjønn, etnisitet, bosted, sosial og økonomisk bakgrunn. Som gruppe deltar barn og unge med innvandrerbakgrunn i mindre grad i tradisjonelle fritidsaktiviteter. Særlig gjelder dette jenter.
73. Barn fra inntektsfattige familier deltar i mindre grad i fritidsaktiviteter enn andre barn. I 2015 og 2016 er det tildelt stimuleringsmidler til utprøving av tiltak for å øke deltakelse for barn fra lavinntektsfamilier.

F) Beskyttelse av privatliv og omdømme

Lovendringer

Jf. merknad 9.

74. Grunnloven fikk i 2014 en ny bestemmelse i § 102 om privatlivets fred. Bestemmelsen verner både barn og voksne, og sier at «Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin kommunikasjon.»
75. Legalitetsprinsippet i Grunnloven § 113 innebærer at myndighetenes inngrep i den enkeltes privatliv, familie, hjem eller korrespondanse krever hjemmel i lov.
76. Etter at ny straffelov trådte i kraft i 2015, er ærekrenkelses ikke lenger straffbart i norsk rett.

Personopplysninger

Jf. merknad 29.

26

77. Norge har gjennomført EUs personverndirektiv 95/46/EC i personopplysningsloven. Etter en lovendring i 2012 gir loven et utvidet vern til barns personopplysninger, og slike opplysninger skal ikke behandles på en måte som er uforsvarlig av hensyn til barnets beste. Bestemmelsen innebærer både et forbud og en forpliktelse for den som behandler opplysninger til å ta ekstra hensyn ved håndtering av personopplysninger som gjelder barn. Loven gjelder både foreldre og kommersielle aktører. Bestemmelsen håndheves av Datatilsynet, på eget initiativ eller på bakgrunn av henvendelse fra barnet eller andre. Datatilsynet kan treffe vedtak eller gi råd i klare tilfeller av misbruk av barns personopplysninger.

G) Informasjon fra massemedia og beskyttelse mot skadelig påvirkning

78. Lov om beskyttelse av mindreårige mot skadelige bildeprogram mv. trådte i kraft i 2015. Loven slår fast tre beskyttelsestiltak om plikt til å: sette aldersgrense på bildeprogrammer, informere om aldersgrensene og iverksette beskyttelsestiltak for å sikre at aldersgrensene overholdes, for eksempel alderskontroll på kino og valg av sendetid på tv.
79. Det er en rekke tilbud rettet mot barn og unge om aktivitet på Internett. Ung.no er et reklamefritt nettsted for offentlig informasjon rettet mot ungdom. Nettsiden har en anonym spørretjeneste, som benyttes i stor grad. Ung.no hadde 3,3 millioner besøkende 1. kvartal 2016.

80. Barn kan få råd og hjelp til å få fjernet opplysninger om seg selv på nettet fra tjenesten slettmeget.no. Det gis informasjon om digital dømmekraft fra tjenesten dubestemmer.no.
81. Politiet har ansvar for å forebygge og følge opp kriminalitet og ulovlig atferd på Internett. Kripos har ansvar for en nettpatrulje (Facebook-side) som er en del av politiets tilstedeværelse på Internett og bidrar med forebyggende informasjon også rettet mot ungdom.

5

VOLD MOT BARN

A) Beskytte barn mot misbruk og omsorgssvikt

Jf. merknad 31.

82. Vold mot barn er et av regjeringens satsingsområder. Regjeringen la i 2013 fram strategien *Barndommen kommer ikke i reprise* og i 2014 tiltaksplanen *En god barndom varer livet ut*. Dette er de første planene med konkrete tiltak fra myndighetenes side som omhandler vold mot barn og ungdom. Hovedmålet er å forebygge at barn og ungdom utsettes for vold og seksuelle overgrep i eller utenfor hjemmet. Barn skal sikres tidlig og riktig hjelp, uavhengig av hvor i landet de bor.
83. Stortinget har bedt regjeringen om å legge fram en opptrappingsplan for å bekjempe vold mot barn. Planen skal legges fram høsten 2016. Særlige utfordringer er å forebygge og avdekke vold, tilby behandling til rett tid, avdekke overgrep på internett, og samordne ulike offentlige instanser.
84. I 2016 ble en landsrepresentativ undersøkelse blant avgangselever i videregående skole om vold og overgrep mot barn og unge lagt fram. Undersøkelsen er en del av en større forskningsatsning om vold i nære relasjoner, og er offentlig finansiert. Undersøkelsen viser at mild vold fra foreldre er redusert (2007-2015), mens grov vold har omtrent samme omfang som tidligere. Videre viser resultatene at en stor andel av den seksuelle volden finner sted blant jevnaldrende.

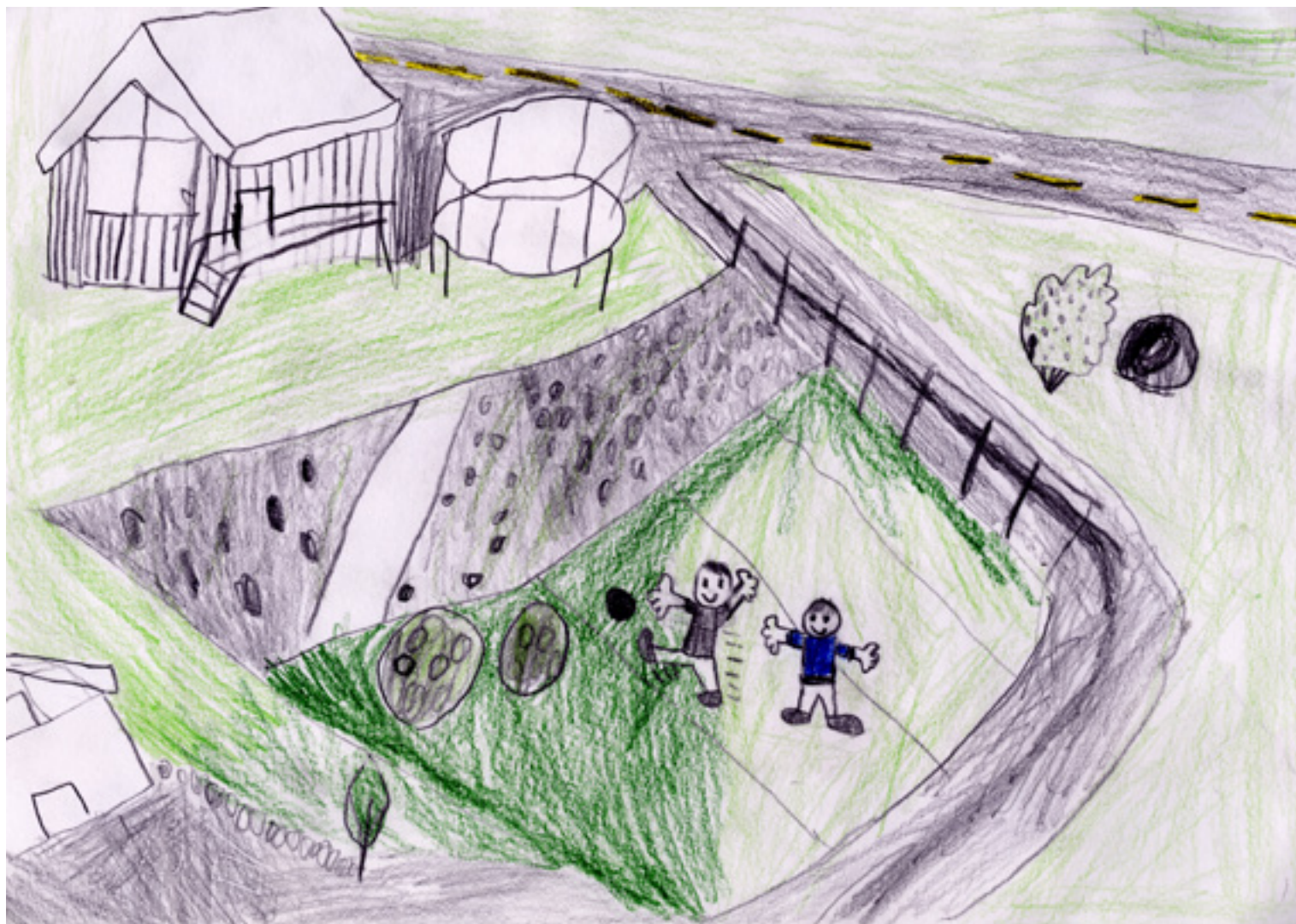
85. Fra 2010 er det presisert i barneloven at all vold mot barn er forbudt. Dette gjelder også vold som ledd i barneoppdragelsen, skremmende eller plagsom opptreden eller annen hensynsløs adferd.

Krisesenter

86. Kommunene fikk i 2010 et lovpålagt ansvar om å sørge for et krisesentertilbud for kvinner, menn og barn. Tilbudet skal være gratis, og rette seg mot de som er utsatt for vold eller trusler om vold i nære relasjoner. Barn i følge med foreldre er en sentral brukergruppe. Ansatte på krisesentre har plikt til å melde fra til barneverntjenesten for eksempel når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet eller at det forekommer andre former for omsorgssvikt. Opplysningsplikten inntreer bl.a. når et barn flytter tilbake til voldsutøver etter opphold på senteret.
87. De fleste sentre har tilbud om samtaler med barn og har egne barneansvarlige ansatte. En variant av foreldreveiledningsprogrammet ICDP er prøvd ut for foreldre på noen krisesentre, med gode resultater.

Barns medvirkning

88. Barns rett til medvirkning og innflytelse er forankret i et eget kapittel i tiltaksplanen *En god barndom varer livet ut.*

89. Alternativ til Vold (ATV), Ung.no og Barneombudet, er viktige kilder og bidragsytere for å sikre at barns erfaringer og synspunkter kommer tydelig fram i arbeidet mot vold mot barn.

Forebygging av vold og overgrep

90. Arbeidet for å beskytte barn mot vold og overgrep er omfattende. Dette er de sentrale tiltakene:
91. Fylkesmennene har i perioden 2014-2016 organisert kurs om å samtale med barn om vold og seksuelle overgrep for ansatte i barnehager, barnevern, skole og helsetjenesten.
92. Skolens rolle i forebygging av vold og seksuelle overgrep er styrket de senere år. Mål for elevenes kunnskap om vold, krenkelser, vold knyttet til seksualitet og vold i nære relasjoner, er fra 2013 tydeliggjort i kompetansemål på flere skoletrinn. Ansattes kompetanse om temaet er også styrket gjennom endringer i rammeplaner for relevante utdanninger. Det er avdekket utfordringer i etter- og videreutdanningstilbudet om vold og seksuelle overgrep, som vil følges opp.
93. Familievernets arbeid med vold i nære relasjoner er styrket fra 2013, med tilbud til voldsutøver, voldsutsatte familier og barn.
94. Et offentlig utvalg skal gjennomgå tjenesteapparatets håndtering av alvorlige saker der barn og ungdom har vært utsatt for grov vold, seksuelle overgrep og alvorlig omsorgssvikt.
95. Et prosjekt kartlegger faktorer som påvirker forekomst og utøvelse av vold i nære relasjoner i samiske samfunn, samt hvordan forebygge tiltak, avdekke vold og tilrettelegge hjelp til den samiske befolkningen på best mulig måte.

Internasjonalt engasjement

96. Norge er en pådriver for bekjempelse av all alle former for vold mot barn, også internasjonalt. Norske myndigheter har vært vertskap og medarrangør for flere ekspertkonsultasjoner om vold mot barn og om godt foreldreskap.
97. Norge har deltatt aktivt i utarbeidelsen av Europarådets nye barnerettighetsstrategi *Children's human rights* (2016-2021). Strategien vektlegger realisering av eksisterende standarder for barnerettigheter i Europa, også blant barn i særlig sårbare situasjoner.

Politiattest

98. For å beskytte mindreårige mot personer som er uegnet til å ha oppgaver overfor mindreårige, er det innført krav om politiattest på en rekke områder (ansatte i asylmottak, lovbestemte organer i den norske kirke mv.) som er regulert i politiregisterloven.
99. En lovbestemmelse om barneomsorgsattest angir hvilke lovbrudd som skal anmerkes på politiattester for personer som skal arbeide med eller ha ansvar for barn.

Mishandling i nære relasjoner

100. Straffeloven sier at den som ved trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold eller andre krenkelser, alvorlig eller gjentatt mishandler blant annet sine barn eller noen i sin husstand eller omsorg, kan straffes for mishandling i nære relasjoner. Bestemmelsen verner også barn som er vitne til vold og annen mishandling av sine aller nærmeste. Både strafferammer og straffnivå for vold i nære relasjoner er hevet de senere årene.

Medvirkningsansvar

101. Personer som ikke forsøker å forhindre overgrep mot barn de har omsorg for, kan bli strafferettslig ansvarlige som medvirkere, for eksempel dersom en far eller mor vet at den andre forelderen utøver vold mot barna, og likevel forholder seg passiv. Riksadvokaten har i flere år påpekt at det må vurderes grundig om medvirkning kan gi grunnlag for tiltale.

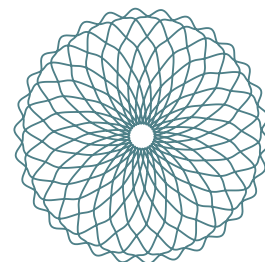
Samvær med barn i saker med vold og overgrep

102. Nye lovendringer som skal fremme barneperspektivet i foreldretvister for domstolen, kom i 2013. Tilsyn ved samvær kan nå ordnes som beskyttet tilsyn og støttet tilsyn. Det ble samtidig vedtatt endringer i barnelovens regler om saksbehandling som skal sikre at barnets beste ivaretas bedre i foreldretvister der barn risikerer å bli utsatt for mishandling..

B) Tiltak for å forby og avskaffe alle former for skadelig praksis

Jf. merknad 45.

103. Alle barn og unge som vokser opp i Norge, uansett familiebakgrunn, skal ha like muligheter og rettigheter til en oppvekst fri fra sterk kontroll og tvang.
104. Forebyggende, holdningsskapende og beskyttende tiltak er strukturert i *Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet* (2013-2016). Forebyggende tiltak inkluderer forskjellige tilnærminger som dialog med foreldre og ungdom, så vel som videreføring av støtte til frivillige organisasjoner. Regjeringen vil forebygge og bekjempe skadelige praksiser og utarbeider en ny handlingsplan for perioden 2017-2020.
105. Tiltakene i handlingsplanen mot kjønnslemlestelse (2008-2011) har bidratt til mer målrettet helseinformasjon, forebyggende helsearbeid og tilbud om helsehjelp. Men det er fortsatt behov for økt kunnskap og informasjon, og styrket samarbeid om kjønnslemlestelse blant alle relevante aktører.
106. Regjeringen viderefører satsinger på forebyggende arbeid mot kjønnslemlestelse. Helsestasjons- og skolehelsetjenesten i grunnskolen tilbyr samtale og medisinsk undersøkelse til jenter med bakgrunn fra aktuelle land. Mange har benyttet seg av tilbudet om samtale, men få har benyttet seg av tilbudet om medisinsk undersøkelse.

107. Regjeringen har styrket det nasjonale bo- og støttetilbudet for unge over 18 år som er offer for tvangsekteskap eller såkalt ærerelatert vold.
108. Norge undertegnet Istanbulkonvensjonen i 2011. Straffeloven ble 1. juli 2016 endret for å oppfylle kriminaliseringsforpliktelsene knyttet til blant annet tvangsekteskap i konvensjonen.
109. Strafferammene for kjønnslemlestelse er hevet, og grov kjønnslemlestelse kan straffes med fengsel inntil 15 år. Foreldelsesfristen begynner først når fornærmede fyller 18 år. Det er ingen domfellelser relatert til kjønnslemlestelse. For å få mer kunnskap om kjønnslemlestelse i rettssystemet, har regjeringen finansiert et pågående forskningsprosjekt om politiet og saker og kjønnslemlestelse.
110. Det har vært flere tiltaler og påfølgende dom som følge av bestemmelsen om tvangsekteskap og Norge mener komitéens påstand om manglende etterforskning og straffeforfølgelse i saker om tvangsekteskap ikke medfører riktighet.

C) Seksuell utnyttning og misbruk

Straffeskjerpelse

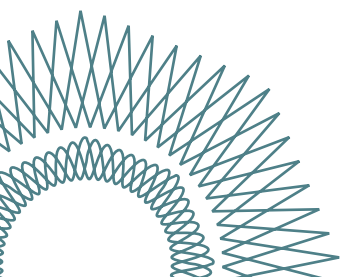
111. Straffeloven av 2005, som trådte i kraft i 2015, inneholder en rekke endringer om seksuelle overgrep mot barn, herunder heving av flere strafferammer. I loven blir seksuell omgang og kvalifiserte seksuelle handlinger med barn under 14 år benevnt som voldtekt, uavhengig av hvordan den seksuelle omgangen eller handlingen er oppnådd. Dette er et signal om alvor i denne formen for seksuelle overgrep mot mindreårige.
112. I forarbeidene til loven er det klare uttalelser om at straffene for seksuallovbrudd skal skjerpes. I påvente av ikrafttredelse av den nye straffeloven ble også straffeloven av 1902 endret i 2010, for å få gjennomført ønskede skjerpelser tidligere.

Avtale om møte for å begå seksuelt overgrep

113. En som har avtalt et møte med et barn under 16 år, og som med forsett om å begå nærmere bestemte seksuallovbrudd, har kommet fram til møtestedet eller et sted hvor møtestedet kan iakttas, kan straffes. For å oppfylle Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og misbruk, omfattes nå forsett om produksjon av fremstilling av seksuelle overgrep mot barn eller som seksualiserer barn.

Misbruk av overmaktsforhold

114. Det er straffbart å skaffe seg eller andre seksuell omgang ved blant annet misbruk av stilling, avhengighetsforhold eller tillitsforhold. Det er nå også straffbart å skaffe seg eller en annen seksuell omgang ved å utnytte en person under 18 år i en særlig sårbar livssituasjon. Endringene skal oppfylle forpliktelsene i nevnte Europarådskonvensjon.

Fremvisning av seksuelle overgrep mot barn

115. Den som overværer fremvisning av seksuelle overgrep mot barn eller fremvisning som seksualiserer barn kan straffes etter ny bestemmelse i straffeloven. Bestemmelsen er ment å oppfylle nevnte Europarådskonvensjon.

D) Retten til ikke å bli utsatt for tortur

Jf. fjerde rapport punkt 170-171 og 394.

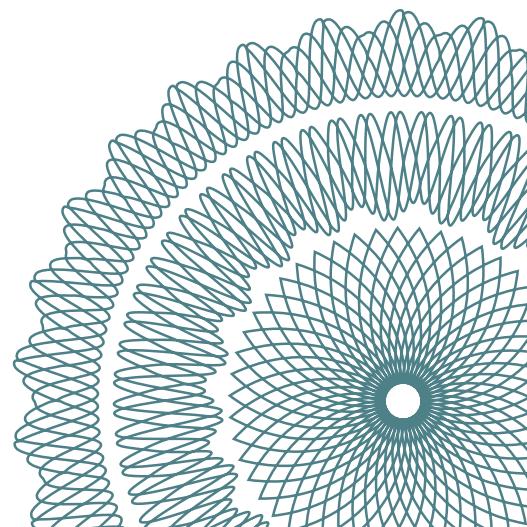
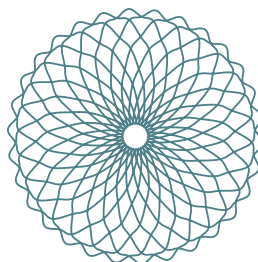
E) Rehabilitering av barn som er offer

116. Deler av barnekomiteens merknad 56 om barnehus, utdanning av fagpersoner og etterforskning er besvart under punkt 9.
117. Jf. merknad 56.a) og c).
118. En ny tilskuddsordning for voldsutsatte barn ble etablert i 2015. Stiftelser, frivillige organisasjoner og andre aktører kan søke om midler til aktiviteter og drift som kan øke livskvaliteten for voldsutsatte barn. I 2016 ble det gitt driftsmidler til det nyopprettede Stine Sofie Senteret, et nasjonalt mestringssenter for voldsutsatte barn.
119. En kartleggingsundersøkelse av behandlingstilbud til barn og ungdom som er utsatt for vold og overgrep, og for unge voldsutøvere og overgripere, viser at det finnes behandlingstilbud til alle målgruppene som er undersøkt. Det er variasjon i innhold, kompetanse og utbredelse av tilbud.
120. I 2014 ble det startet et arbeid for å utvikle et tilbud til unge voldsutøvere i familievernet.

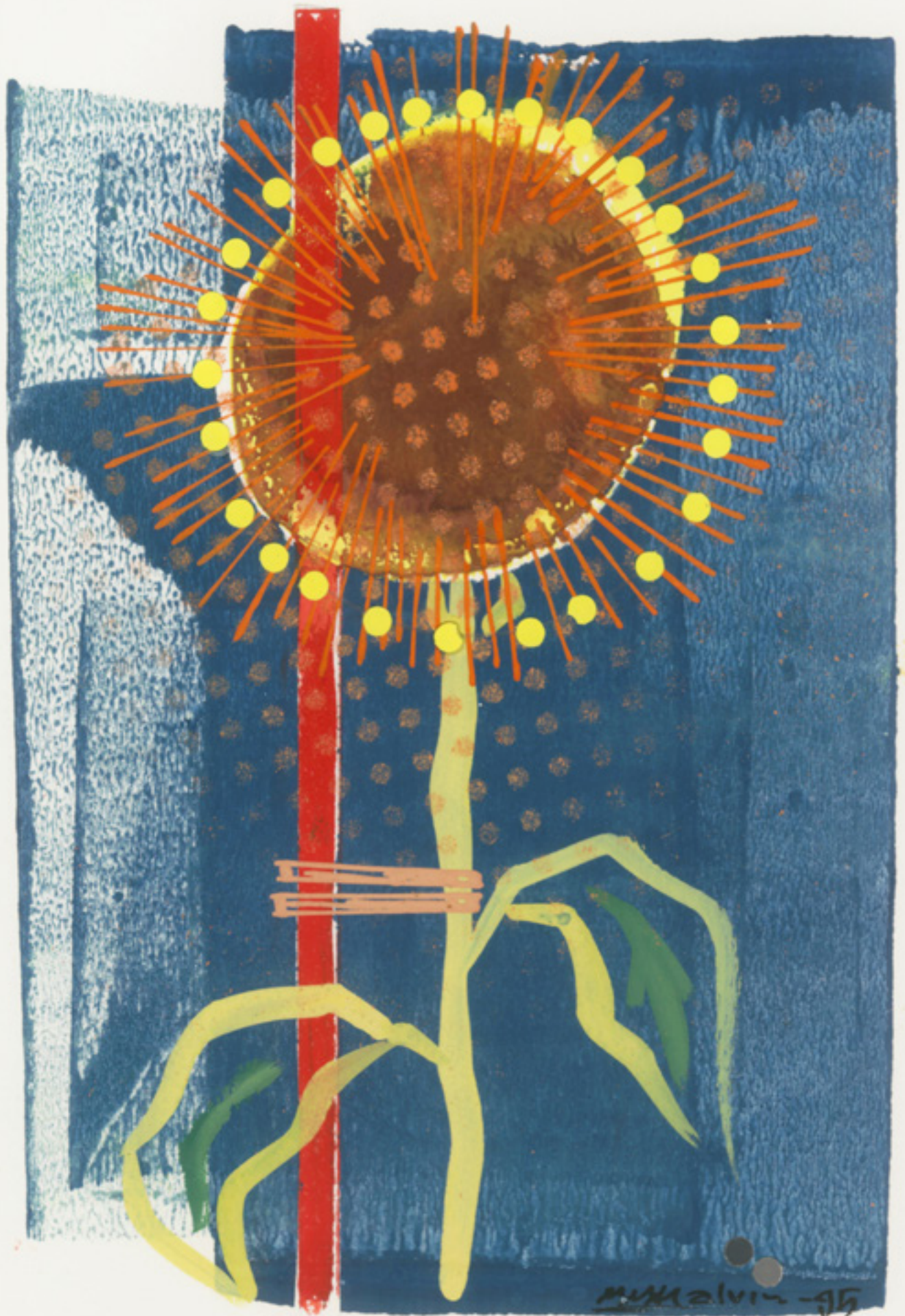
F) Alarmtelefonen for barn

Jf. merknad 37.

121. Alarmtelefonen for barn og unge åpnet i 2009 og er et tillegg til annen akuttberedskap for barn og unge. Tjenesten er en del av barnevernet, og er åpen når de øvrige barnevernvaktene i Norge er stengt. De siste årene har Alarmtelefonen intensivert sitt informasjonsarbeid rettet mot barn, og stadig flere barn og unge ringer dit. Telefonen er gratis.
122. Det finnes også en rekke andre hjelpelinjer for barn på ulike felter.

Malvin 95

6

FAMILIE OG ALTERNATIV OMSORG

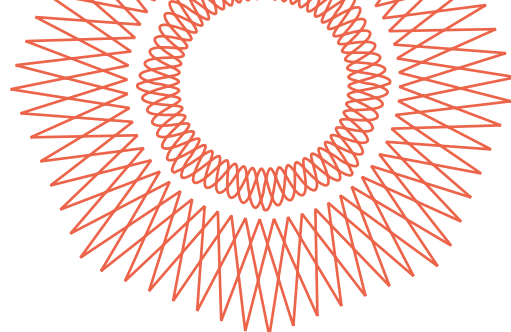
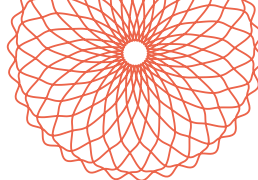
A) Familiemiljø og foreldreveiledning

Jf. merknad 33.

123. Program for foreldreveiledning (ICDP) benyttes/tilbys i nesten halvparten av alle norske kommuner. Dette kan bidra til å gi foreldre trygghet i rollen som omsorgspersoner, noe som kan fremme barnets utvikling og muligheter senere i livet. I 2014 ble det innført en tilskuddsordning for foreldrestøttende tiltak i kommunene. Formålet er å gi barn og foreldre tidlig hjelp. Foreldrestøttende tiltak brukes i mange tjenester, som barnehager, barnevernet, asylmottak, krisesentre og helsestasjonene.
124. Foreldreveiledning og foreldrestøttende tiltak er et satsingsområde i tiltaksplanen mot vold og seksuelle overgrep mot barn, og i regjeringens strategi mot barnefattigdom.
125. «De utrolige årene» er et foreldrestøtteprogram med tiltak som forebygger atferdsvansker hos barn, i form av kurs for foreldre, barn og fagfolk (barnehage, skole og helsetjenester). En studie i Norge viser at ca. 70 prosent av barna (alder 4-8 år) fikk redusert sine atferdsproblemer når programmet ble brukt. Parent Management Training-Oregon (PMTO) har også svært gode resultater for familier med barn mellom 8-12 år med atferdsvansker.

126. Familievern tjenesten er betydelig styrket økonomisk, organisatorisk og faglig.
127. En av familievernets kjerneoppgaver er å legge til rette for gode oppvekstvilkår for barn. Familievernet tilbyr rådgivning og foreldrestøtte, behandlingstiltak til familier for å opprettholde et stabilt familieliv, mekling og hjelp til foreldresamarbeid i brutte familier. Tilbudet til familier som lever med høy konflikt eller vold, og til barn i mekling er styrket for å sikre barneperspektivet og ivareta barn i foreldretvistsaker.
128. I 2016 ble foreldreveiledningsprogrammet Nurse Family Partnership igangsatt som et pilotprosjekt. Programmet innebærer tett oppfølging gjennom hjemmebesøk hos førstegangsfamilier som trenger ekstra støtte. Oppfølging gis fra graviditet og frem til barnet fyller to år. Målsettingen er å forebygge omsorgssvikt, psykisk sykdom, og generelt bedre barns oppvekstvilkår gjennom tidlig innsats.
129. Modellkommuneforsøket ble gjennomført i perioden 2007-2014. Målgruppen var barn (0-6 år) av psykisk syke og/eller barn av foreldre som misbruker rusmidler. Forsøkskommunene utviklet modeller for tidlig intervensjon og helhetlig, systematisk oppfølging av barna, fra mors graviditet og til skolealder. Evalueringen viste at gode modeller bidrar til mer systematisk og kunnskapsbasert identifikasjon og oppfølging av disse barna.
130. Modellkommuneforsøket er fulgt opp med utvidet målgruppe gjennom en ny tilskuddsordning for kommunene.

B) Foreldreansvar

Jf. merknad 33.

131. Foreldre har avtalefrihet når det gjelder foreldreansvar, bosted og samvær. Loven legger ikke føringer for bosteds- eller samværsordning.
132. Barnelovens definisjon av «vanlig samvær» er fra 2010 utvidet, slik at barn og samværsforelder får mer tid sammen om de følger ordningen. En individuell vurdering av barnets beste er førende ved fastsettelse av samvær og bosted.
133. Varslingsplikt seks uker før flytting ble innført i 2010, for å gi foreldre anledning til å overveie hvordan samværs- og bostedsordning er best mulig for barnet. Varslingsplikten gjelder både for bostedsforelder og samværsforelder.
134. Barn over 12 år må samtykke i å flytte eller reise utenlands, når det skjer uten forelder med foreldreansvar. Endringen gjelder fra 1. juli 2016.
135. Hovedregelen er at begge foreldrene med foreldreansvar skal samtykke til helsehjelp for barn under 16 år. I noen tilfeller har samtykkekravet vært et hinder for nødvendig helsehjelp. Etter en lovendring i 2010 er det tilstrekkelig at én av foreldrene samtykker når kvalifisert helsepersonell mener at helsehjelpen er nødvendig for at barnet ikke skal ta skade.

39

C) Adskillelse fra foreldre

Jf. merknad 33.

Nødvendige hjelpetiltak

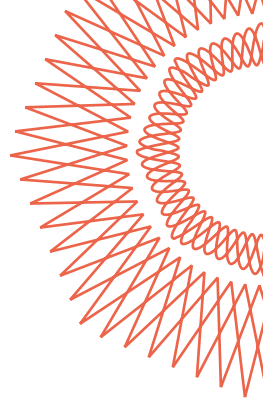
136. Barnevernloven ble endret i 2016 for å gi barneverntjenesten større adgang til å gi nødvendige hjelpetiltak til barn og foreldre uten foreldrenes samtykke. Formålet er å bedre situasjonen til barnet og forebygge mer inngripende tiltak som omsorgsovertakelse.

Utredning av barnevernloven

137. Et lovutvalg har gjennomgått barnevernloven for å tilpasse regelverket bedre til den generelle samfunns- og kunnskapsutviklingen som har funnet sted siden barnevernloven trådte i kraft i 1992. Utredningen ble offentliggjort høsten 2016.

Barns rett til å henvende seg til barnevernet

138. Barn kan henvende seg til barnevernet uten foreldrenes samtykke. Dersom barnevernet mottar informasjon som gir grunnlag for tiltak etter barnevernloven, skal barneverntjenesten snarest undersøke forholdet. Ved undersøkelser kan både barneverntjenesten og sakkyndige kreve å få snakke med barnet i enerom. Tidligere barnevernsbarn har ønsket endring av loven slik at foreldrene ikke kan få innsyn i opplysninger barna gir til barnevernet. Dette for at barna skal føle seg trygge for represalier om de forteller ugunstige ting om foreldrene. Lovutvalget har vurdert forslaget.

Kompetansehevede tiltak i barnevernet

139. En tilskuddsordning fra 2016 skal stimulere flere ansatte i kommuner og barnevern-institusjoner til å ta barnevernfaglige videreutdanninger. Målet er å styrke kompetansen til ansatte i barnevernet.

Barnevernstilbud til sped- og småbarn og deres foreldre

140. Det statlige tilbudet til utsatte sped- og småbarn og deres foreldre ivaretas av sentre for foreldre og barn. Sentrene tilbyr utredning av omsorgssituasjonen til barnet og/eller endringstiltak med fokus på tilknytning, samspill og foreldreferdigheter. Sentrenes tiltak gjør at man kan unngå omsorgsovertakelse.

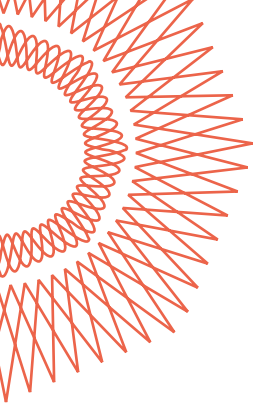
Utvisningssaker

141. Barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i utvisningssaker. En utlending som har barn i Norge skal som hovedregel ikke utvises på grunnlag av ulovlig opphold eller arbeid av mindre varighet enn to år. Denne gruppen skal heller ikke gis et varig innreiseforbud med mindre det gjelder særlig alvorlige forbrytelser, som for eksempel vold mot nære familiemedlemmer, eller at vedkommende er dømt gjentatte ganger. Etter en helhetsvurdering der blant annet hensynet til barnet vektlegges, settes innreiseforbud i stedet til to, fem, eller ti år dersom utvisning anses forholdsmessig. Innføringen av alternativet ti års innreiseforbud gir forvaltningen større mulighet til å balansere hensynet til familielivet opp mot behovet til å reagere mot alvorlige forbrytelser..

D) Familiegjenforening

142. Retten til familiegjenforening for samværsforeldre er styrket. Det er nå mulig, på visse vilkår, å få førstegangs oppholdstillatelse i Norge på grunnlag av samværsordning med forelder til et norsk barn. Det er også lovfestet en rett til fortsatt oppholdstillatelse for utenlandsk forelder som barnet bor fast sammen med, dersom den andre forelder har samvær av et visst omfang med barnet i Norge. Det er også innført en lovfestet rett til familiegjenforening for samboere som har barn sammen.
143. I 2016 ble inntektsnivået i underholdskravet hevet, og det ble samtidig innført en ny unntaksbestemmelse for blant annet tilfeller der familien åpenbart er selvforsørget, såfremt samlivet åpenbart er frivillig. Stortinget har anmodet regjeringen om å fremme forslag til endret regelverk hvor gjeldende unntak fra underholdskravet videreføres og kravet til inntektsnivå tilbakeføres.
144. Det er gitt flere instruksjoner om unntak fra underholdskravet i familieinnvandringsaker ved «særlig sterke menneskelige hensyn», blant annet at det på nærmere vilkår kan gjøres unntak hvor søkeren og referansepersonen (herboende) har barn som er norsk eller nordisk borger.
145. Stortinget vedtok i juni 2016 endringer i regelverket for familieinnvandring. Det er vedtatt et tilknytningskrav, som innebærer at familiemedlemmer til en referanseperson med midlertidig oppholdstillatelse på bakgrunn av et beskyttelsesbehov,

kan nektes oppholdstillatelse dersom familieinnvandring er mulig i et trygt land familien samlet sett har sterkere tilknytning til. Behovet for forskriftsbestemmelser vurderes. Det fremgår av forarbeidene at tilknytningskravet blant annet ikke bør gjelde der søkeren er barn under 15 år uten omsorgspersoner i hjemlandet (eller annet land barnet befinner seg i). Det er også innført et krav om at begge parter må ha fylt 24 år ved familieetablering mellom ektefeller og samboere. Det er ikke gitt et generelt unntak for parter som har barn sammen, fordi hele formålet med 24-årskravet om å motvirke tvangsekteskap da vil kunne undergraves. Det antas at et generelt unntak ville kunne medføre at kvinner presses inn i ufrivillige svangerskap for å omgå regelverket, og dermed blir utsatt for enda et overgrep.

E) Underhold av barnet

146. Endringer etter evalueringen av gebyrordningen for barnebidrag trådte i kraft i 2011.
147. Norge var i 2011 den første staten til å ratifisere Haag- konvensjonen av 2007. Konvensjonen skal sikre effektiv internasjonal innkreving av barnebidrag og andre former for familiebidrag. Norske bidragsavgjørelser om underholdsbidrag og private bidragsavtaler kan anerkjennes og fullbyrdes i andre konvensjonsstater, og motsatt.

F) Barn fratatt sitt familiemiljø

Jf. merknad 35.

Antall barn i barnevernet

148. 53 400 barn og unge fikk tiltak fra barnevernet i løpet av 2015, om lag det samme som i de tre foregående årene. 6 av 10 barn med tiltak mottok ved utgangen av 2015 hjelpetiltak i hjemmet, mens 4 av 10 var plassert utenfor hjemmet. Barnevernet har det siste tiåret opplevd en kraftig vekst i saker. De siste årene har det vært en kraftig økning i antall barn med undersøkelsessak, mens antallet barn i tiltak har flatet ut. Antall barn og unge med hjelpetiltak i hjemmet er noe redusert, mens antallet som er plassert utenfor hjemmet har økt.

Styrket kapasitet i kommunalt barnevern

149. Satsing på kommunalt barnevern gjennom øremerkede midler har gitt en kraftig økning i stillinger, og bedre kapasitet. Det ble øremerket midler til 960 nye stillinger fra 2011-2016. Det er til dels svært store variasjoner mellom kommunene når det gjelder bemanning og dekningsgrad.

Respekt for andre kulturer

Jf. merknad 37.

150. Ved plasseringer av barn utenfor hjemmet, fastsetter barnevernloven at stedet for plassering skal velges ut fra hensynet til barnets egenart og behov for omsorg og opplæring i et stabilt miljø. Det skal også tas tilbørlig hensyn til barnets religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn. Lovutvalget har vurdert tilpasninger som følge av økt migrasjon og globalisering.

Fosterhjemsomsorg

151. Regjeringen har lagt frem en melding til Stortinget om fosterhjemsomsorgen med temaer som rekruttering og oppfølging av fosterhjem, kartlegging/utredning av barnet, rammevilkår for fosterforeldrene og overgang til voksenlivet.
152. Det er utfordrende å finne nok egnede fosterhjem, og dette fører til lang ventetid. Arbeidet med å rekruttere nok fosterhjem har høy prioritet, også med vekt på økt innsats for mindreårige flyktninger.

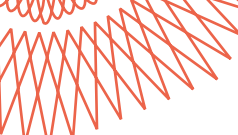
Ettervern

153. Tiltak etter barnevernloven som er iverksatt før barnet fyller 18 år, kan opprettholdes eller erstattes av andre tiltak frem til fylte 23 år. Siden 2011 er det anbefalt at ungdom som takker nei til ettervern skal kontaktes igjen når de fyller 19 år.

Verger for mindreårige

Jf. merknad 9.

154. Verge for en mindreårig er den som har foreldreansvar etter barneloven, og som er myndig. Er den mindreårige uten fungerende verge, skal fylkesmannen oppnevne ny eller midlertidig verge. Har ingen foreldreansvar for barnet, treffer vergen de avgjørelser som ellers følger av foreldreansvaret. Det samme gjelder når de som har foreldreansvaret ikke kan ivareta barnets interesser. Hvis hensynet til barnets

beste tilsier det, kan retten etter begjæring fra fylkesmannen eller fra den andre vergen frata en som har foreldreansvaret vergemålet. Barn over 12 år skal høres før avgjørelsen tas. Tilsvarende gjelder yngre barn når alderen og modenheten tilsier det.

G) Regelmessig vurdering av plassering

Jf. merknad 35.

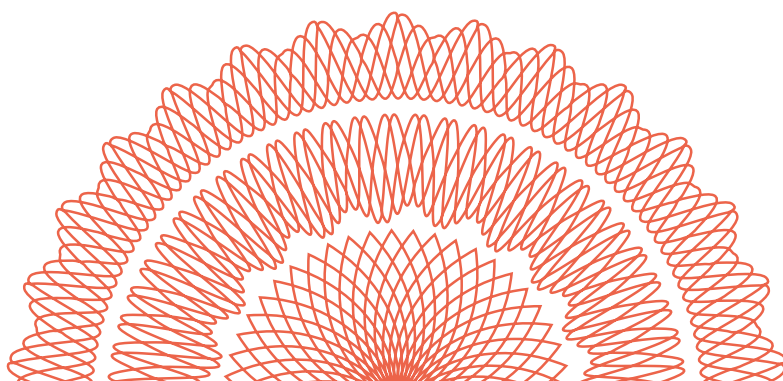
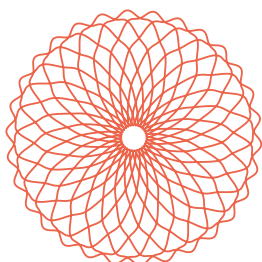
155. Vedtak om å overta omsorgen for et barn skal treffes av fylkesnemnda. Vedtaket skal oppheves når det er overveiende sannsynlig at foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg. Dersom barnet har fått tilknytning til mennesker og miljø der det er, og en samlet vurdering tilsier at flytting kan føre til alvorlige problemer for barnet, skal ikke barnet flyttes. Partene kan ikke kreve at en slik sak skal behandles av fylkesnemnda dersom saken har vært rettslig behandlet de siste tolv måneder.
156. Etter barnevernloven skal også foreldrenes utvikling følges nøye ved en omsorgsovertakelse, og foreldrene skal få tilbud om oppfølging og formidling av kontakt med andre deler av hjelpeapparatet. God oppfølging av foreldrene vil kunne bidra til større stabilitet og mindre konflikt for barnet. Familievernet har tilbud om veiledning og samtalegrupper.
157. Barnesakkyndig kommisjon ble opprettet i 2010, og kvalitetssikrer alle rapporter avgitt av sakkyndige i barnevernssaker. Først når en rapport er gjennomgått av kommisjonen kan den gi grunnlag for særlige tiltak etter barnevernloven. Dette har bidratt til økt rettssikkerhet i barnevernssaker.

H) Adopsjon

158. I 2015 ble det gjennomført 134 internasjonale adopsjoner i Norge. Det har vært en nedgang de siste årene. I 2015 ble 4 barn født i Norge adoptert bort etter samtykke fra foreldrene.
159. Det er flere lovendringer siden 2008. I 2013 ble det innført hjemmel for å kreve politiattest fra adopsjonssøkere. I 2014 det innført nye regler om stebarnsadopsjon og adopsjon for samboere. I 2015 ble adopsjonsforberedende kurs obligatorisk før forhåndsgodkjenning av søkere for internasjonale adopsjoner.

I) Barnebortføring

160. Norge er part i Haagkonvensjonen 1980 om barnebortføring og Europarådskonvensjonen 1980 om anerkjennelse og fullbyrding av avgjørelser om foreldreansvar mv.
161. Antall barn bortført fra og til Norge i 2015 var 48 og 27.
162. En rekke tiltak for å effektivisere saksbehandlingen av barnebortføringssaker er igangsatt, som egen kontaktperson hos påtalemyndigheten og advokatliste. Fra 2016 er det iverksatt lovendringer, blant annet om sentralisert jurisdiksjon, kortere ankefrist og høring av barn. Det er også innført en plikt for sentralmyndigheten til å underrette barneverntjenesten når et barn bortføres til Norge, og når et barn returneres til Norge. Det er nå straffbart å bortføre et barn fra barnevernet etter blant annet akuttvedtak. Hensynet til barnets beste har vært sentralt i arbeidet.
163. Lov om stans i utbetalinga av offentlege ytingar og barnebidrag når ein av foreldra har bortført eit barn til utlandet trådte i kraft i 2015. Formålet med loven er forebygging, og å fremme rask tilbakeføring av barn som er bortført, slik at et foreldretvist om barnet kan behandles av norske domstoler.
164. Stadig flere barn har tilknytning til flere land. Norske myndigheter blir ofte bedt om å gripe inn, blant annet i barnevernssaker på tvers av landegrensar. For å gi disse barna økt beskyttelse, har Norge sluttet seg til Haagkonvensjonen 1996. Dette vil styrke samarbeidet med andre land i foreldretvister, barnevernssaker og barnebortføringssaker.

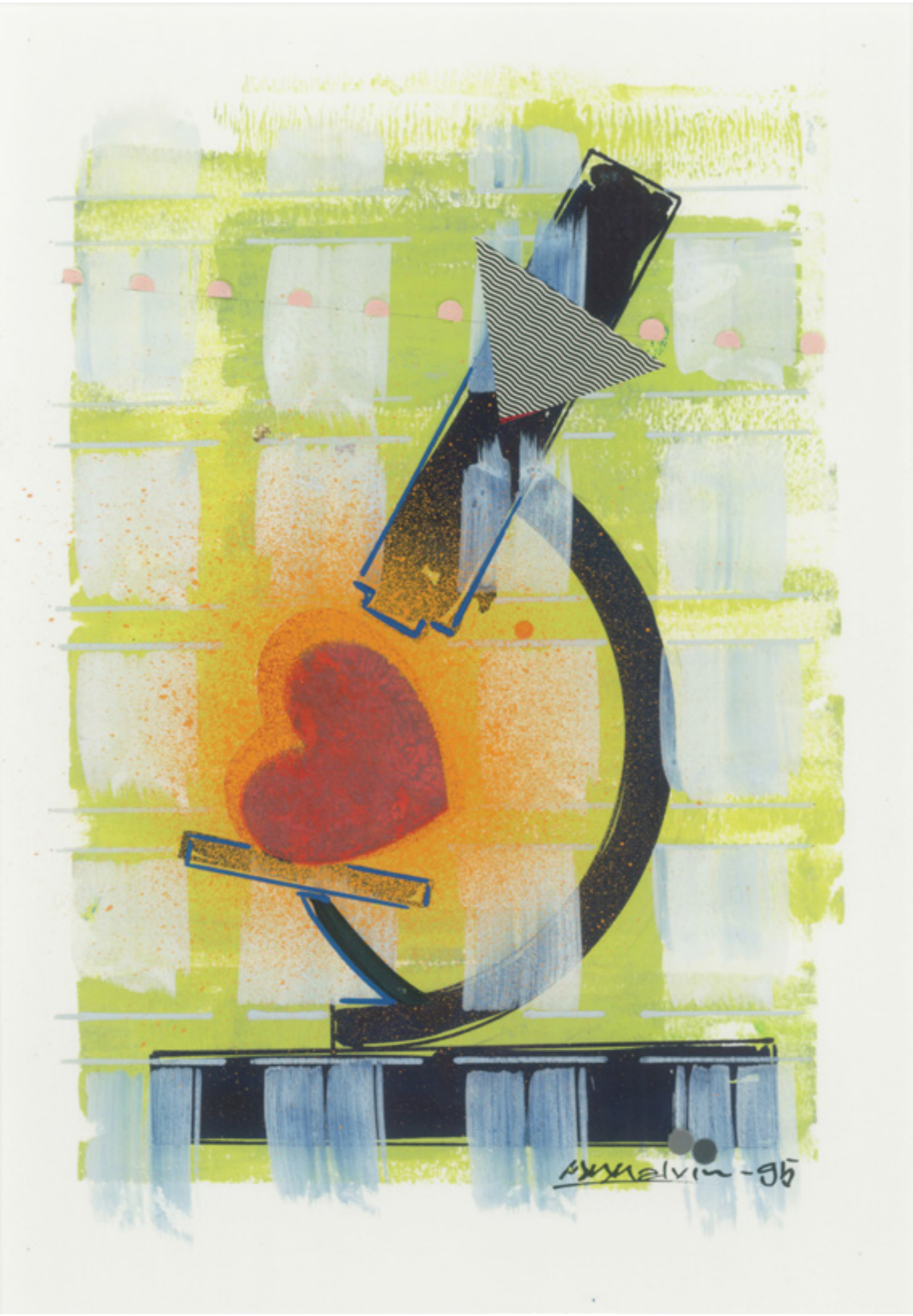

J) Barn med foreldre i fengsel

Jf. merknad 33.

165. Kriminalomsorgen skal sørge for at barns rett til samvær med sine foreldre vektlegges under gjennomføringen av straffereaksjoner. Ved avgjørelser som gjelder innsatte som har omsorg for eller regelmessig samvær med barn, skal det tas særlig hensyn til hva som er til barnets beste. Det er innført en ordning med barneansvarlige i alle fengsler og friomsorgskontor, for å ivareta barn som pårørende.
166. I oppfølgingen av Kriminalomsorgsmeldingen til Stortinget i 2008 er det gjennomført en rekke tiltak som berører barn, som besøkssenheter, foreldreveiledning for innsatte og støtte til frivillige organisasjoner for tiltak for barn.

95-211474

7

FUNKSJONSNEDESETTELSE, HELSE OG VELFERD

A) Barn med funksjonsnedsettelse

Diskrimineringslovgivning

167. Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven forbyr diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne. Den gjelder på alle områder i samfunnet, med unntak av familieliv og andre rent personlige forhold. Loven inneholder bestemmelser om universell utforming og individuell tilrettelegging. Barn med nedsatt funksjonsevne har rett til egnet individuell tilrettelegging av barnehage, skole og kommunale tjenestetilbud.

Handlingsplan om universell utforming

168. *Handlingsplanen for universell utforming (2015-2019)* skal bidra til likestilling og like muligheter for barn og unge. Planen inneholder tiltak om IKT, velferdsteknologi, transport, bygg, uteområder, kultur og utdanning.

Mulighet til deltakelse i kultur- og fritidsaktiviteter

169. Barn med funksjonsnedsettelser deltar i mindre grad enn andre barn på ulike samfunnsarenaer. Barrierer mot deltakelse kan være manglende fysisk tilgjengelighet, ressurser, transport og mangel på informasjon. Barrierene kan også være sosiale, som undervurdering av mestringsevne, kompetanse og fordommer i omgivelsene
170. Kommuner har et spesielt ansvar for tilrettelegging og koordinering av habiliterings-tjenester til de som har behov for dette, herunder tilrettelagte kultur- og fritidstilbud til barn og unge med nedsatt funksjonsevne.

171. Tiltak om velferdsteknologiske løsninger, altså tekniske løsninger og produkter, for barn og unge ble startet i 2015. Målet er at personer med funksjonsnedsettelse enklere kan delta i og mestre fritidsaktiviteter.
172. De statsstøttede institusjonene skal legge til rette for at mennesker med nedsatt funksjonsevne har tilgang til kunst og kultur på lik linje med mennesker uten nedsatt funksjonsevne. Dette skal skje blant annet ved hjelp av rabatterte billetter til ledsagere.

Brukerstyrt personlig assistanse

173. Kommunen skal ha tilbud om praktisk bistand og opplæring, organisert som brukerstyrt personlig assistanse (BPA). BPA gir personer med funksjonshemming mulighet til å leve et aktivt og mest mulig uavhengig liv. Fra 2015 ble ordningen rettighetsfestet i pasient- og brukerrettighetsloven. Også foreldre med hjemmeboende barn med nedsatt funksjonsevne har rett til avlastningstiltak.
174. Når det gjelder barn med nedsatt funksjonsevne i skole og barnehage vises til fjerde rapport punkt 271-278.

Aktiv Ung

175. Nasjonal kompetansetjeneste for barn og unge med funksjonsnedsettelse, Aktiv Ung, ble etablert i 2012. Tjenesten skal styrke og løfte kunnskaps- og kompetansenivået nasjonalt og lokalt slik at alle brukere, tjenesteytere, politikere og forskere kan få nødvendig kunnskap for i større grad å realisere likeverdige muligheter og reell samfunnsdeltakelse for barn og unge med funksjonsnedsettelse

Funksjonshemmedes organisasjoner

176. Unge funksjonshemmedes medlemsorganisasjoner kan få støtte fra samarbeidsorganet Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) til prosjekter og andre tiltak. For eksempel kan støtte gis for å motvirke diskriminering og for å fremme likestilling av personer med nedsatt funksjonsevne i samfunnet.
177. Funksjonshemmedes organisasjoner mottar tilskudd for å drive likepersonsarbeid og gi service til egne medlemmer. Organisasjonene kan også motta tilskudd til sommerleir for barn og unge med nedsatt funksjonsevne som har særskilt store hjelpebehov.

Lhbt-barn med funksjonsnedsettelse

178. I regjeringens handlingsplan mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, understrekes det at kompetanse om funksjonsnedsettelse og lhbt-tematikk må formidles til familievernkontorer og krisesentre. I tillegg skal denne tematikken innarbeides i temaområdene og spørsmål- og svartjenesten på ung.no.

B) Overlevelse og utvikling

179. Om lag 50 barn og unge under 20 år dør årlig av ulykkesskader. Det er omtrent 25 prosent av alle dødsfall i denne aldersgruppen.
180. Norske ungdommer har gjennomgående god fysisk og psykisk helse, men noen har helseutfordringer. Flere studier tyder på at forekomsten av psykiske plager blant ungdom har økt de siste årene. Samtidig er det noen som er mer utsatt enn andre. Særlig utsatte grupper er mennesker med nedsatt funksjonsevne, lhbti-befolkningen og minoritetsgrupper. Blant annet viser forskning om samisk ungdom at det å leve i et område der samer er majoritet eller i multikulturelle samfunn påvirker deres psykiske helse positivt.

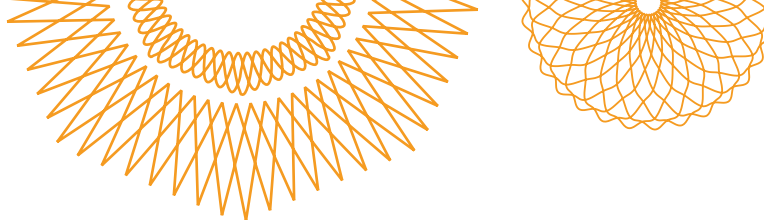
C) Helse og helsetjenester

Komiteen ønsker i merknad 39 å få belyst barns tilgang til helsetjenester av god kvalitet overalt i landet, herunder på skolene.

Helsestasjon- og skolehelsetjenesten

181. Fylkesmennene gjennomførte et landsomfattende tilsyn med helsestasjonstjenester til barn i alderen 0-6 år i 2013. Kommunene/bydelene var plukket ut på bakgrunn av en risiko- og sårbarhetsanalyse. Tilsynet avdekket lovbrudd, hovedsakelig begrunnet ut fra ressursmangel. I årene 2014-2016 har det vært en betydelig økonomisk satsing gjennom kommunerammen på tjenesten. Kommunene står fritt til å benytte midlene ut i fra hva de mener bør prioriteres. I 2016 er det i tillegg bevilget øremerket tilskudd til tjenesten for å styrke årsverk og tverrfaglig samarbeid.

Ungdomshelsestrategi

182. Regjeringen lanserte en egen ungdomshelsestrategi våren 2016. Målet er at ungdom og unge voksne skal ha de beste forutsetninger for å leve gode liv, oppleve mestring fysisk, psykisk og sosialt. Samt gi god tilgang til gode og tilpassede helse- og omsorgstjenester. Ungdoms egne synspunkter og erfaringer har vært sentralt i arbeidet med strategien.

Medvirkning, informasjon og samtykke i helsespørsmål

183. Barn, har rett til å medvirke ved gjennomføring av helsetjenester. Medvirkningens form skal tilpasses den enkeltes evne til å gi og motta informasjon.
184. Når barnet er under 16 år skal både barnet og foreldre informeres om helsehjelpen. Informasjonen skal tilpasses barnets individuelle forutsetninger. For de mellom 12 og 16 år, skal opplysninger ikke gis til foreldre når pasienten av grunner som bør respekteres ikke ønsker dette. Informasjon som er nødvendig for å oppfylle foreldresansvaret skal likevel gis når pasienten er under 18 år.
185. Barn kan som hovedregel samtykke til helsehjelp fra de er 16 år. For yngre barn har foreldrene samtykkekompetanse. Etter hvert som barnet utvikles og modnes, skal foreldrene høre hva barnet har å si før samtykke gis.
186. Fra 2012 kan barn opptre som part i sak dersom det har fylt 12 år og forstår hva saken gjelder.
187. Når barnet er fylt 12 år, skal det få si sin mening i alle spørsmål som angår egen helse. Det skal legges økende vekt på hva barnet mener, ut fra alder og modenhet.

Seksuell helse

188. Det tas sikte på å lansere en ny tverrsektoriell strategi for seksuell helse høsten 2016. Strategien skal blant annet bidra til å styrke barn og unges seksuelle selvbestemmelse, mestring og handlingskompetanse, blant annet med sikte på å forebygge seksuelle overgrep. Et resultat av målrettet arbeid over flere år, er at både antall svangerskap og aborter blant tenåringer er betydelig redusert i perioden 2009-2015.

Rusmidler

Jf. merknad 41 om å redusere rusmisbruk.

189. Det ble i 2015 fremmet en ny statlig opptrappingsplan for rusfeltet.
190. Ungdata-undersøkelsen fra 2015 (aldersgruppen 13-16 år) viser en ungdomsgenerasjon der få har erfaring med rus og kriminalitet og en utflating av alkoholbruk.

D) Tiltak for å bedre de mest utbredte helseutfordringer

Legemiddelbruk

Jf. merknad 43.

191. Helsemyndighetene følger med på utviklingen i bruk av legemidler. Det er ingen definert norm for riktig omfang av legemiddelbruk i befolkningen. Retningslinjer og veiledere for behandling av psykiske lidelser og ADHD fremhever at legemidler ikke skal være førstevalget. Når legemidler likevel må brukes, bør det som hovedregel gis i kombinasjon med annen terapeutisk behandling og under medisinsk oppfølging.

Psykisk helsetilbud

Jf. merknad 43.

192. Spesialisthelsetjenesten har totalt 87 behandlingssenheter over hele landet for barn og unge i psykisk helsevern (BUP). Rundt 5 prosent av barnepopulasjonen mottar hjelp fra BUP. Tjenestene er gjennomgående av god kvalitet, men enkelte forhold kan bli bedre. En del ungdommer har etterlyst hjelpetilbud i nærheten av hjemmet. BUP er i endring, og graden av ambulant virksomhet har økt de siste årene, slik at flere barn og unge får hjelp der de er.
193. Henvisningene til psykisk helsevern for barn og unge skal vurderes i løpet av 10 dager, og de siste målingene viser at 97 prosent av henvisningene på landsbasis ble vurdert innen fristen.
194. Selvmord blant ungdom skjer sjeldnere enn i eldre aldersgrupper. Blant barn under 15 år er selvmord svært sjelden. Selvskading og selvmordsforsøk er mer utbredt blant barn og unge som har vært utsatt for overgrep, har psykiske lidelser, særlig depresjoner, atferdsforstyrrelser og rusmiddelproblemer. *Handlingsplan for forebygging av selvmord og selvskading 2014–2017*, inkluderer flere tiltak rettet mot barn og unge, blant annet flere rådgivningstiltak.
195. Norske myndigheter er kjent med at det fra flere hold har vært uttrykt bekymring for den psykiske helsen til barn og unge i den samiske befolkningen. Det foreligger ingen offisiell statistikk om forekomst av selvskading og selvmord i denne gruppen.

Fysisk aktivitet

196. Det fysiske aktivitetsnivået i barne- og ungdomsbefolkningen viser en negativ utvikling. Kun halvparten av femtenåringer er fysisk aktive i 60 minutter daglig. Gutter har gjennomgående et høyere aktivitetsnivå enn jenter. Stillesittingen øker i alle aldersgrupper. Flere stortingsmeldinger inneholder innsats for økt fysisk aktivitet.

Barn og unge lhbti-personer

197. Barn og unge lhbti-personer skal ha samme tilgang på helsehjelp innenfor den ordinære helse- og omsorgstjenesten som andre, basert på individuelle behov. Noen kommuner har et tilpasset helsetilbud utover dette. En forskningsrapport fra 2013 om levekårene for unge lhbti-personer i deler av innvandrerbefolkningen understreker behovet for gratis lavterskeltilbud.

198. Etter lov om endring av juridisk kjønn fra 2016 har personer over 16 år rett til å få endret oppført kjønn i Folkeregisteret, uten krav om gjennomføring av inngripende behandling eller en medisinsk diagnose. Barn og unge mellom 6 og 16 år kan søke om å endre juridisk kjønn sammen med sine foreldre.

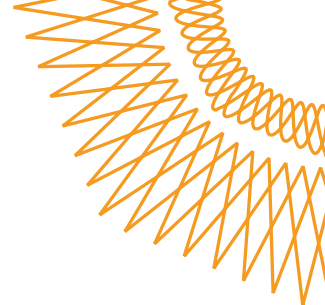
Barn som pårørende og etterlatte

199. Barn som pårørende til pasienter med psykisk sykdom, rusmiddelavhengighet eller alvorlig somatisk sykdom/skade kan ha behov for særlig oppfølging. Endret regelverk sikrer at helsepersonell skal identifisere og ivareta informasjons- og oppfølgingsbehovet overfor barna.
200. De senere årene er det gjort flere tiltak for å sikre bedre oppfølging av barn som pårørende og etterlatte, som barneansvarlige ved helseforetakene og sorggrupper for barn. En omfattende studie om barn som pårørende viser at sykdom påvirker barn, foreldres og familiers situasjon i stor grad.

Tjenestetilbudet i kommunene til barn og unge med psykiske plager og lidelser

201. Antall årsverk til barn og unge i kommunene er redusert med 13 prosent i perioden 2007-2013. Dette er ikke en intendert utvikling og står i kontrast til nasjonale myndigheters målsetting om å styrke det kommunale tjenestetilbudet til barn og unge. Gjennom styrkingen av kommunens frie inntekter, har regjeringen gitt kommunene bedre handlingsrom også for å prioritere psykiske helsetjenester til barn og unge. Kommunene har imidlertid frihet til å organisere sine tjenester, innenfor rammene i lov og forskrift. Effekten av styrking av kommunens frie inntekter for 2015 vil først kunne måles høsten 2016.
202. 84 prosent av personalet i tjenester rettet mot barn og unge hadde i 2012 relevant høyskole-/ universitetsutdanning, mot 80 prosent i 2007. Det er etablert tverrfaglig videreutdanning i psykososialt arbeid for barn og unge. Det har vært jevn økning i andel psykisk helsearbeidere som tar videreutdanning.
203. Tilskuddsordningen *Psykologer i de kommunale helse- og omsorgstjenestene* har bidratt til økt antall psykologstillinger i kommunen. Mer enn halvparten av kommunene og bydelene hadde i 2015 ansatt psykolog. Kvaliteten på tjenestene har blitt bedre og terskelen for å søke psykologhjelp lavere. Evaluering viser at flertallet av psykologene i kommunale helse- og omsorgstjenester arbeider med barn og unge.

E) Sosial trygghet og omsorgstjenester

Sosiale tjenester

204. Sosialtjenesteloven av 2010, skal bidra til at utsatte barn og unge og deres familier får et helhetlig og samordnet tjenestetilbud. Det skal tas særlige hensyn til barns behov. Barn og unge skal sikres en trygg oppvekst og kunne delta i alminnelige skole- og fritidsaktiviteter, uavhengig av om foreldrene har en vanskelig økonomi.
205. Fylkesmannens tilsynsansvar ble i 2010 utvidet til å omfatte tilsyn med økonomisk stønad mv. etter sosialtjenesteloven. Tilsyn kan bidra til økt likhet i tjenesteytingen i og mellom kommuner, og likere behandling av barn og barnefamiliers behov.
206. I et landsomfattende tilsyn med tildeling av økonomisk stønad til barnefamilier, ble det ved mange NAV kontor i 2012 funnet svikt i kartleggingen og mangelfulle individuelle vurderinger av barn og unges behov. Avviket er fulgt opp. Det gis opplæring i lov og regelverk.
207. Fra 2016 er sosialtjenesteloven endret, slik at kommunene ikke skal legge vekt på barns inntekt fra arbeid i fritid og skoleferier når familiens behov for økonomisk stønad vurderes. Lovendringen skal sikre mer likeverdige muligheter, og bidra til at barn i familier som mottar økonomisk stønad på lik linje med andre barn vil kunne bedre sin egen situasjon gjennom inntekt fra arbeid og få nyttig erfaring fra arbeidslivet.

Grunn- og hjelpestønad

208. Grunn- og hjelpestønaden i folketrygden gir økonomisk kompensasjon for ekstrautgifter og for særskilt tilsyn eller pleie på grunn av nedsatt funksjonsevne.

Hjelpemidler

209. Barn som har varig nedsatt funksjonsevne, kan ha rett til stønad til hjelpemidler. Det ytes også stønad til hjelpemidler til trening, stimulering, lek og sport for å bedre funksjonsevnen.

Barnetrygd

210. Barnetrygd ytes for alle barn bosatt i Norge. Satsen for barnetrygd har ikke økt siden forrige rapportering.

Foreldrepermisjon

211. I 2016 gis foreldrepenger i 49/59 uker med 100/80 prosent lønn.
212. Kvinner som ikke har rett til foreldrepenger får en engangsstønad ved fødsel. Stønaden er i 2016 på 46 000 kroner, og den har økt med over 30 prosent siden 2009.

Stønad til enslig mor eller far

213. Stønader skal sikre inntekt i en overgangsperiode for personer som har aleneomsorg for barn, slik at de kan bli i stand til å forsørge seg selv ved eget arbeid. Det kan ytes overgangsstønad, tilleggsstønader, og stønad til barnetilsyn. Overgangsstønad

kan som hovedregel gis fra opptil to måneder før fødselen, og fram til barnet fyller åtte år. Varigheten på nye perioder med overgangsstønad er fra 2013 begrenset til barnet får rett til barnehageplass. Nivået på årlig overgangsstønad er økt de siste årene og er fra april 2014 2,25 G (per 2016 NOK 208 296). I 2012 ble det innført krav om yrkesrettet aktivitet fra barnet fyller ett år.

Kontantstøtte

214. Kontantstøtte gis for barn i alderen 13-23 måneder. Satsen for kontantstøtte er økt de siste årene, og er nå 6000 kroner måneden.

Omsorgs- og pleiepenges

215. Arbeidstakere som må være hjemme fra arbeidet på grunn av omsorg for sykt barn har rett til omsorgspenger (inntektserstatning). Retten gjelder frem til det året barnet fyller 12 år. Stønaden gis for inntil et bestemt antall dager i året, avhengig av antall barn og forsørgersituasjon. Fra 2015 har også selvstendig næringsdrivende og frilansere rett til omsorgspenger ved omsorg for sykt barn.

F) Tilstrekkelig levestandard

Jf. merknad 47.

Innsats mot barnefattigdom

216. Over 90000 barn vokser opp i lavinntektsfamilier, og utgjør omtrent 9,4 prosent av alle barn i Norge. Andelen barn som vokser opp i fattige familier har steget de siste årene. Barn med innvandrerbakgrunn utgjør nå 51 prosent av alle barn i økonomisk utsatte familier. Til sammenligning utgjør barn med innvandrerbakgrunn om lag 12 prosent av alle barn.
217. Regjeringens strategi Barn som lever i fattigdom (2015-2017), den første i Norge, skal forebygge at fattigdom går i arv og bedre barnas livskvalitet.
218. Tiltakene omhandler blant annet familievernets forebyggende arbeid overfor utsatte barnefamilier, bostøtteordningen, rammen for tilskudd til utleieboliger, helsestasjons- og skolehelsetjenesten og tilskuddsordninger for deltakelse og inkludering. Strategien har også tiltak for å gi ungdom tilknytning til arbeidslivet og innsats for å hjelpe særlig utsatte foreldre inn i arbeidslivet. Som en del av strategien er det utviklet indikatorer som viser omfanget av barnefattigdom, hvem som er utsatt, og hvem som rammes på henholdsvis nasjonalt, fylkesvis og kommunalt nivå. Indikatorene vil hjelpe kommunene å målrette sin innsats.

219. I 2014 ble det opprettet en nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom. Formålet er å motvirke og/eller dempe konsekvensene av fattigdom blant barn og ungdom gjennom å bedre mulighetene for at flere skal få delta på viktige sosiale arenaer, som kultur- og fritidsfeltet, uavhengig av foreldrenes inntekt og sosiale situasjon. Tilskuddsordningen Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn har også blitt styrket. Tilskudd til tiltak mot fattigdom blant barn og barnefamilier som er i kontakt med de sosiale tjenestene i NAV-kontoret er styrket.

Fritidserklæringen

220. Regjeringen har tatt initiativ til at alle barn, uavhengig av foreldrenes økonomi, skal ha mulighet til å delta jevnlig i minst én organisert fritidsaktivitet sammen med andre.

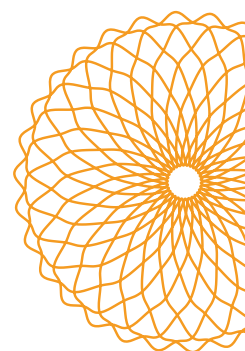
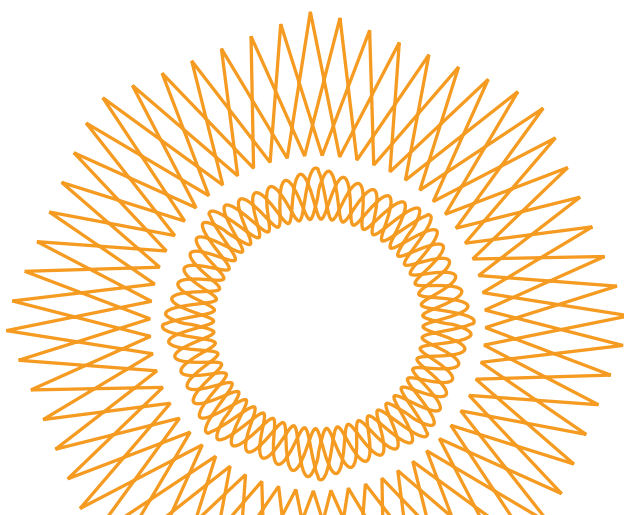
221. Myndighetene har i samarbeid med KS, Idretten og frivillige organisasjoner signert Fritidserklæringen. Den skal bidra til samarbeid lokalt og nasjonalt og fremme betydningen av å satse på lokale lag og foreningers aktivitetstilbud for sosial inkludering av barn og unge i lokalsamfunnet. Barn og ungdom skal involveres og ha innflytelse over aktiviteten de skal delta i. Fritidserklæringen bygger på FNs konvensjon om barnets rettigheter.

Boligsosialt arbeid

222. Om lag 2,5 prosent av befolkningen regnes som vanskeligstilte på boligmarkedet, og halvparten av disse er barnefamilier. En undersøkelse fra 2013 viser at familier med innvandrerbakgrunn og enslige forsørgere er de mest utsatte.

223. I 2014 la regjeringen fram en nasjonal strategi om boligsosialt arbeid (2014-2020). Vanskeligstilte barnefamilier og unge er prioriterte målgrupper.

224. I strategiperioden er det tre resultatmål knyttet til barn og unge: 1) utleieboliger for barnefamilier skal være av god kvalitet i et trygt bomiljø, 2) midlertidig botilbud skal bare unntaksvis benyttes av barnefamilier og unge, og slike opphold skal ikke vare mer enn tre måneder og 3) bostedsløshet blant barnefamilier og unge skal forebygges og reduseres.

8

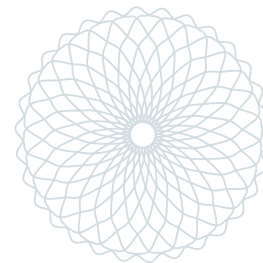
UTDANNING, FRITID OG KULTURELLE AKTIVITETER

A) Retten til utdanning

Jf. merknad 49

Barnehage

225. Som det første, frivillige trinnet i utdanningsløpet skal barnehagen legge grunnlaget for videre utdanning og arbeidsliv og dermed for den enkeltes muligheter til å nå sine mål og utvikle sitt potensial.
226. 90 prosent av barn i alderen 1-5 år går i barnehage. Regjeringen har iverksatt flere tiltak for å gi større fleksibilitet i barnehageopptaket og gjøre barnehagene mer tilgjengelig for familier som ønsker det, uavhengig av økonomi. Moderasjonsordninger for alle familier med lav inntekt, og gratis kjernetid i barnehage for alle fire- og femåringer fra familier med lav inntekt, er slike tiltak. Gratis kjernetid har bidratt til å rekruttere flere barn til barnehagen. Fra høsten 2016 utvides ordningen til også å omfatte treåringer. Undersøkelser viser at åpne barnehager kan være en god rekrutteringsarena til ordinær barnehage, særlig for barn med innvandrerbakgrunn.
227. For å øke bruken av barnehage blant barn i familier med lav inntekt og barn med minoritetspråklig bakgrunn, er det fra 2016 bevilget midler for at kommunene kan styrke sitt arbeid med å informere og veilede foreldre om barnehagetilbudet.

228. Barn under opplæringspliktig alder har rett til spesialpedagogisk hjelp dersom de har særlige behov for det. Dette gjelder uavhengig av om de går i barnehage. I 2015 fikk om lag 2,8 pst. av alle barn i barnehage slik hjelp. Det er vedtatt lovendringer i barnehageloven om spesialpedagogisk hjelp som skal bidra til blant annet å styrke kunnskapen og bevisstheten om barns rettigheter.

Nasjonal strategi for språk, lesing og skriving

229. Med mål om at barn blir i bedre stand til å følge undervisningen, har regjeringen lansert en ny språk-, lese- og skrivestrategi, Språkløyper, for perioden 2016-2019. Å kunne lese og skrive er grunnleggende for å mestre alle fag. I den nye strategien er barn med språkvansker, elever med lese- og skrivevansker, gutter, minoritetsspråklige og høyt presterende elever særskilte målgrupper.

Gjennomføring av opplæring

230. 73 prosent av elevene som begynner i videregående opplæring, fullfører utdanningen i løpet av fem år (2010-2015). Ti år etter påbegynt opplæring er andelen som har fullført rundt 80 prosent. Flere jenter enn gutter fullfører.
231. En viktig forutsetning for stabil deltakelse i arbeidslivet er fullført videregående opplæring. Det er derfor viktig å øke gjennomføringen i videregående opplæring.
232. Program for bedre gjennomføring i videregående opplæring (2014-2017), har som målgruppe både elever som står i fare for ikke å gjennomføre videregående opplæring, og ungdom mellom 15 og 21 år som står utenfor opplæring og arbeid. Programmet inneholder både nasjonale, regionale og lokale tiltak. Sentrale elementer i programmet er kompetanseutvikling for lærere, kvalifiseringstiltak for elever og lærlinger og NAV-veiledere og psykologer i skolen. Tilskuddet til lærlinger med særskilte behov inngår også i programmet.
233. Tilskuddsordningen *Støtte til oppfølgings- og losfunksjoner for ungdom* skal legge til rette for mer samordnede tilbud og tettere oppfølging av ungdom i alderen 14-23 år som står utenfor, eller står i fare for å havne utenfor, skole og arbeid. Målet er å styrke ungdommenes skoletilknytning, trivsel og mestring, og bidra til å bedre skoleprestasjoner og øke gjennomføringen i videregående opplæring. Ordningen er blitt evaluert og den viser at 70 prosent av ungdommene på kort sikt får en forbedret tilknytning til skole og arbeidsliv. Tilskuddsordningen ble økt i 2016.

Skolestøttende tiltak for barn i barnevernet

234. Barn med barnevernserfaring har det oftere vanskeligere på skolen enn andre barn. Innsatsen for å skape en bedre tilpasset skole- og utdanningssituasjon for barn i barnevernet ble styrket i 2014, og satsingen er videreført. Det er blant annet gjennomført dialogkonferanser mellom ansatte i skole- og barnevernsektoren i alle landets fylker og lansert en digital veileder om samarbeid mellom barnevern og skole. Det er innført krav om skoleansvarlige ved alle barneverninstitusjoner.

0-24 samarbeidet - koordinerte og helhetlige tjenester

235. Tidlig innsats for utsatte barn og unge krever godt koordinerte tjenester på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer. Med utsatte barn og unge menes her alle personer opp til 24 år med høy risiko for å utvikle helsemessige og sosiale problemer,

manglende kompetanseoppnåelse i utdanningssystemet, marginalisering og varig utenforskap. Det overordnede målet er en bedre samhandling i stat og kommune for å redusere frafall i videregående opplæring, og at flere unge skal inkluderes i arbeidslivet. Det skal legges til rette for at kommuner og fylkeskommuner i større grad skal kunne utvikle og tilby tverrfaglig og mer effektiv oppfølging innenfor barnehage, grunnsopplæring, helse, barnevern og NAV.

Skolelos for romelever

236. I 2011 etablerte Oslo kommune romlos-ordningen. Ordningen har som formål å bedre kommunikasjon og forståelse mellom skoler og romfamilier og øke sjansene for at rombarn fullfører skolegang.

Kompetanse for mangfold

237. Satsingen Kompetanse for mangfold (2013-2017) skal bidra til at flerspråklighet verdsettes og tas hensyn til i opplæringsløpet. Målet er at minoritetsspråklige barn og unge i størst mulig grad fullfører utdanningsløpet.

Arbeidet mot mobbing

238. Utredningen *Å høre til - Virkemidler for et trygt psykososialt miljø* gjennomgikk tiltaksapparatet mot mobbing, og foreslo en rekke tiltak. Myndighetene vil følge opp anbefalingene gjennom et klarere regelverk, styrke kompetansen i forebygging og håndtering, og gjøre det enklere for mobbeofre og deres familier å få informasjon om hvordan de kan nå fram med saken sin. Det vil bli innført en aktivitetsplikt som skal gi mer effektivt behandling av klagesaker. Regjeringen vil videreføre støtten til lokale beredskapsteam mot mobbing og støtten til mobbeprogrammene.

239. Det er laget en kompetansepakke som skal styrke skolenes og barnehagenes evne til å forebygge og håndtere mobbing, for eksempel kompetansetiltak i de samiske miljøene.
240. Regjeringen har fra 2016 etablert et mer forpliktende partnerskap mot mobbing. Partnerskapet omfatter organisasjonene som organiserer både skole- og barnehageeiere, ansatte i skole og barnehage, foreldre og elever.

Grunnskolelærernes kompetanse

241. I strategien Lærerløftet har regjeringen lansert flere reformer som skal skape en skole hvor elevene lærer mer. Det er innført nye kompetansekrav for lærere, og det er høyere krav for de som skal undervise i norsk, engelsk og matematikk. Lærerløftet omfatter også samisk.
242. For å bidra til at flere lærere skal oppfylle kravene har regjeringen iverksatt en stor satsing på videreutdanning for lærere. I 2015 fikk over 5000 lærere videreutdanning med statlig finansiering. Ordningen fortsetter i 2016.

Nasjonale minoriteter

243. Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring har utarbeidet informasjons- og undervisningsmateriell om nasjonale minoriteter for bruk i barnehage og skole. Et prosjekt om tilrettelegging for opplæring og bruk av IKT i familienes reiseperioder er slutført. Spredning av erfaringer om dette til ansatte i barnehager og skoler har vært en sentral del av prosjektet.

Barn som søker beskyttelse

Jf. merknad 52.

244. Barn av asylsøkere har ikke rett til barnehageplass før søknad om opphold er innvilget og familien er bosatt i en kommune. En statlig finansieringsordning kan dekke full barnehageplass fra fire år dersom det er ledig plass. Fra høsten 2016 gis det også midler til å dekke gratis kjernetid i barnehage for to- og treåringer i familier som har fått innvilget opphold, men som fortsatt bor i mottak.
245. Alle barn i grunnskolealder (6-16 år) har rett og plikt til opplæring. Retten gjelder fra det tidspunkt det er sannsynlig at barnet skal oppholde seg i Norge i tre måneder. I praksis innebærer det at barn som søker beskyttelse, skal tilbys opplæring med en gang de kommer til Norge. Det har ingen betydning for retten til grunnskoleopplæring om oppholdet er ulovlig. Plikten for barnet til å delta i opplæringen inntreer når oppholdet har vart i tre måneder. Fra 2014 fikk også ungdom mellom 16-18 år som søker oppholdstillatelse, rett til videregående opplæring eller grunnskoleopplæring for voksne dersom det er sannsynlig at de skal være i landet i mer enn tre måneder. Fra juni 2016 kan ungdom som har rett til videregående opplæring, få mer grunnskoleopplæring før eller i kombinasjon med denne. Retten til opplæring for ungdom 16-18 år faller bort ved endelig avslag på søknaden om oppholdstillatelse. Enslige mindreårige med tidsbegrenset oppholdstillatelse eller avslag har rett til å søke om midler til kompetanseheving, for å være bedre rustet til sysselsetting i hjemlandet.

B) Målsettinger gjennom utdanning

246. Det vises til Norges oppdaterte informasjon til fjerde rapportering sendt komiteen 27.11.2009. Formålsparagrafen i opplæringsloven gjelder fra 1.1.2009.
247. En ny friskolelov trådte i kraft i 2015. Nye skoler og driftsendringer ved eksisterende skoler kan godkjennes etter bestemte kriterier, som eksempelvis livssyn, pedagogisk retning og særskilt tilrettelagt opplæring.

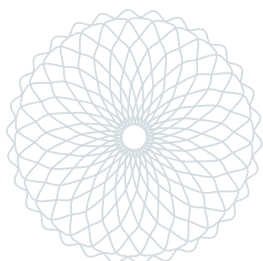
C) Kulturelle rettigheter til barn som tilhører urfolk og minoritetsgrupper

Jf. merknad 61.

248. Det bevilges årlig midler til samiske kulturformål som disponeres av Sametinget. Barn og unge er en viktig målgruppe for Sametingets kulturpolitikk.
249. I 2015 ble en tilskuddsordning for å revitalisere kvensk språk og fremme kvensk/norskfinsk kultur etablert. Tilskuddet bidrar til drift av to sentre som blant annet arrangerer kurs og aktiviteter.
250. Samisk språkutvalg ble nedsatt av regjeringen og Sametinget i 2014, og skal høsten 2016 levere en offentlig utredning.

D) Utdanning om menneskerettigheter

251. Skolens rolle i forebygging av vold og seksuelle overgrep er styrket. Det er også laget flere kompetansemål om kjønnslikestilling.

E) Fritid

Rammebetingelser for frivillig sektor

252. Regjeringen la i 2015 frem *Frivillighetserklæringen – erklæring for samspillet mellom regjeringen og frivillig sektor*. En rekke statlige virkemidler stimulerer til frivillig aktivitet og kommer frivillige organisasjoner til gode.
253. Frivillige organisasjoner kan få kompensert for kostnader organisasjonene har til merverdiavgift ved kjøp av varer og tjenester.
254. Den statlige støtteordningen Frifond skal stimulere barn og unges aktive deltakelse lokalt, og bedre rammebetingelsene for frivillige organisasjoners og gruppers medlemsbaserte virke på lokalt nivå. Frifond finansieres av overskuddet fra Norsk Tippings pengespillvirksomhet. Ordningen skal nå et bredt spekter av organisasjoner og grupper med ulike formål og aktivitetsgrunnlag.
255. I 2015 ble arveloven endret. Arv fra personer uten arvinger skal nå tilfalle frivillige organisasjoner som arbeider for barn og unge, herunder barn og unge med nedsatt funksjonsevne.
256. Spillemidler til idrettsformål gir verdifulle tilskudd til idrettsdelen av frivillig sektor.

Samarbeid med frivillige organisasjoner

257. Organisasjonenes betydning reflekteres i den offentlige støtte- og tilskuddspolitikken, jf. omtale av idrett nedenfor.
258. Det gis støtte til det nasjonale og internasjonale arbeidet til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner gjennom en tilskuddsordning for grunnstøtte. Ordningen legger til rette for deltakelse i barne- og ungdomsorganisasjoner.
259. Barne- og ungdomsorganisasjonene er en viktig arena for utvikling, utfoldelse og demokratiopplæring, og for å fremme barn og unges synspunkter. Departementene har kontakt med organisasjonene i utformingen og gjennomføringen av regjeringens politikk.
260. Norge deltar i EU-programmet Erasmus+ (2014-2020), som omhandler utdanning, opplæring, idrett og ungdomsarbeid. Gjennom programmet får ungdom blant annet anledning til å ta del i frivillig arbeid, kurs og utveksling på tvers av landegrensene.

Sosiale medier

261. Sosiale medier gir nye muligheter for engasjement og deltakelse, men også risiko knyttet til ufrivillig eksponering, trusler og mobbing
262. Medietilsynet Trygg bruk er nasjonal koordinator i arbeidet for at barn og unge skal ha en trygg digital hverdag. Trygg bruk-senteret samarbeider med og gir råd til organisasjoner, departement og bedrifter.
263. Medietilsynet gjennomfører Barn og medier-undersøkelser for å kartlegge mediebruken. Funn fra undersøkelsen er med på å danne bakgrunnen for tiltak og informasjon fra både Medietilsynet og en rekke andre organisasjoner.
264. Medietilsynet har de siste årene arrangert UNG & DIGITAL-konferansen, hvor blant annet hatefulle ytringer på nett har vært tema.

Ungdommens kulturmønstring og talentsatsing

265. Ungdommens kulturmønstring er et landsomfattende kulturtiltak for barn og unge fra 10 år og oppover. Gjennom lokale og regionale kulturmønstringer får deltakerne opptre med ulike innslag og treffe andre kulturinteresserte jevnaldrende. Tiltaket får fast støtte over statsbudsjettet.
266. Fra 2015 satses det på talentutvikling innen kunst og kultur gjennom Talent Norge. Målgruppen for satsingen er unge talent med anlegg for en langsiktig kunst- eller kulturkarriere på høyt internasjonalt nivå.

Kulturtilbud for barn og unge med nedsatt funksjonsevne

267. Dissimilis arbeider aktivt for at barn og unge med nedsatt funksjonsevne skal ha en plass i det kulturelle landskapet. Dissimilis mottar driftstilskudd fra staten.
268. Teater Manu er det eneste tegnspråketeatret i Norge, og forestillingene foregår både på tegnspråk og ved tale. Teatret mottar statlig driftstilskudd.

269. Den statlige virksomheten Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek produserer og låner ut allmenn litteratur, herunder barne- og ungdomslitteratur, i lyd- og blindeskriftsformat.

Norsk kulturråd

270. Norsk kulturråd gir tilskudd til barne- og ungdomskulturformål. I perioden 2008-2015 ble Kunstløftet, et utviklingsprosjekt med mål om å utvikle interessante og relevante kunstprosjekter for barn og unge innen alle kunstformer, gjennomført. Formålet har vært å heve anerkjennelsen, kvaliteten og interessen for kunst for barn og ungdom. Kunstløftet har bidratt til en positiv utvikling av feltet.

Tilskudd

271. Fra 2012 har både skolekorps og barne- og ungdomsorkestre vært omfattet av ordningen for tilskudd til kjøp av musikkinstrumenter. Ordningen finansieres av midler fra overskuddet til Norsk Tipping.
272. Barn og ungdom er prioriterte målgrupper i idrettspolitikken. Regjeringen ønsker å senke terskelen for deltakelse i idrett og fysisk aktivitet. Årlige tilskudd til lokale idrettslag/-foreninger bidrar til dette. Tilskuddsrammen er doblet fra 2012 til 2016.

Deltakelse i idrett

273. Om lag 85 prosent av alle norske barn har i løpet av barneskoletiden vært medlem av et idrettslag. Den organiserte idretten er den viktigste organiserte fritidsaktiviteten for ungdom. Det er imidlertid en liten nedgang i antall ungdommer som er aktive medlemmer. Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité (NIF) har klare målsettinger om å begrense frafallet og styrke mulighetene for deltakelse i allsidig idrett.
274. Statens tilskudd til NIF har som mål å bidra til å opprettholde og utvikle et godt aktivitetstilbud og bidra til at den organiserte idretten skal være inkluderende og åpen for alle. Studier viser at barn og ungdom med minoritetsbakgrunn deltar mindre i organisert aktivitet, og at jenter med minoritetsbakgrunn deltar sjeldnere i idrettslag enn gutter med minoritetsbakgrunn. Det er i hovedsak kulturelle og økonomiske barrierer som hindrer deltakelse.
275. Tilskuddsordningen *Inkludering i idrettslag* skal benyttes til tiltak rettet mot barn og ungdom (6-19 år) med innvandrerbakgrunn, med særlig vekt på jenter, og mot barn og ungdom fra familier med lav betalingsevne. Målet med ordningen er å inkludere nye grupper i idrettslagenes ordinære aktivitetstilbud.

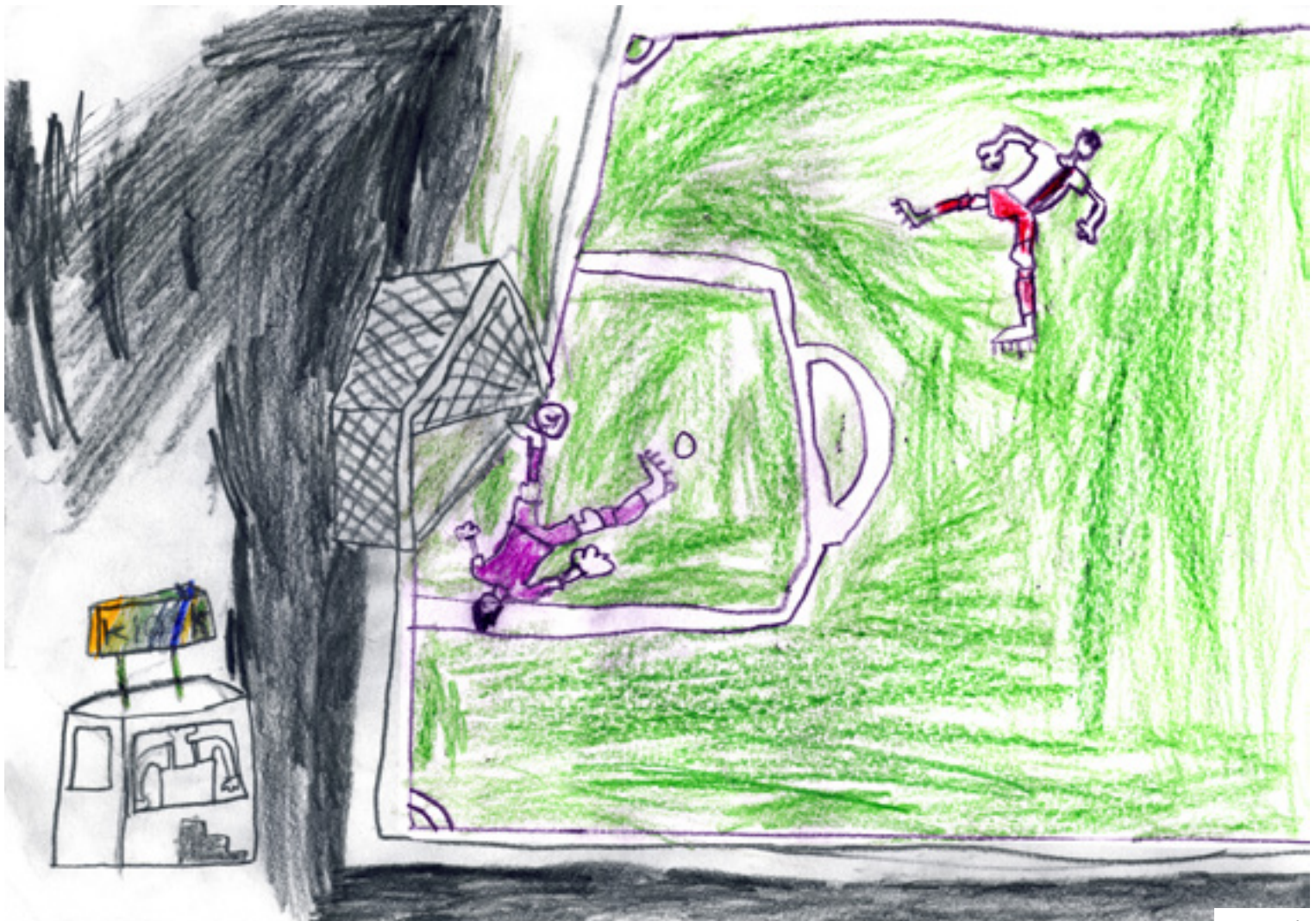

Idrett for barn med funksjonsnedsettelse

276. Idrett for barn med nedsatt funksjonsevne eller utviklingshemming er prioritert. I 2015-2016 ble det fordelt øremerkede midler til NIF til arbeid med utøvere med nedsatt funksjonsevne. Midlene skal også ivareta satsingen på idrett for personer med utviklingshemming. I 2014-2016 ble det øremerket midler til utstyr.

Idrettsanlegg

277. Et av de viktigste virkemidlene i den statlige idrettspolitikken er tilskudd til anleggsutbygging. Anlegg legger til rette for lokal idrettsaktivitet for barn og ungdom over hele landet. Tilskuddet til utbygging og rehabilitering av idrettsanlegg i kommunene er økt med 72 prosent fra 2012 til 2016. Anleggene skal ha universell utforming.

AB-MIXER 98

9

SPESIELLE BESKYTTELSESMEKANISMER

A) Flyktningbarn og enslige mindreårige asylsøkere

278. Deler av merknad 52 er besvart under rapportering på de to tilleggsprotokollene.

Levekårsundersøkelse for barn i asylsøkerfasen

279. Undersøkelsen *Levekår for barn i asylsøkerfasen* (2015), har kartlagt og identifisert omfanget og kvaliteten av tjenester og tiltak til barn i asylsøkerfasen. Barns egne opplevelser av mottakstilværelsen har vært et hovedfokus for undersøkelsen. Undersøkelsen viser blant annet at barn i asylsøkerfasen har høyere andel med sosiale og psykiske problemer enn det som er kartlagt blant andre barn og unge. Den viser også at en mest mulig normalisert hverdag er viktig for å motvirke disse problemene. Barnehage, skole og fritidsaktiviteter løftes fram som det mest sentrale.

Representantordning

280. Jf. merknad 52.b om oppnevning av verger for mindreårige asylsøkere. Norge innførte i juli 2013 en lovfestet representantordning for enslige mindreårige asylsøkere. Representanten skal utføre alle oppgaver som tilkommer en ordinær verger for mindreårige, i tillegg til særskilte oppgaver. Representanten skal ivareta den mindreåriges interesser i asylsaken, herunder være til stede ved samtaler med myndighetene, bistå ved undersøkelser om identitet, alder mv. og ved oppsporing av foreldre, og ha kontakt med den mindreåriges advokat.

Aldersundersøkelser

Jf. merknad 52.d om prosedyrer for aldersundersøkelser.

281. De fleste enslige mindreårige asylsøkere mangler dokumentasjon som bekrefter identitet og alder. Medisinske aldersundersøkelser er et viktig verktøy for utlendingsforvaltningen der det er tvil om alder. Undersøkelsene anses ikke å krenke barns integritet. Resultatet av den medisinske undersøkelsen er ett av flere momenter i en helhetsvurdering. Andre momenter i vurderingen kan være opplysninger fra søker, søkers troverdighet, eventuelle identitetsdokumenter og intervjuers, mottaksansattes og verges inntrykk av alder. NOAS og Redd Barna har hevdet at Utlendingsdirektoratets (UDI) anvender medisinske aldersundersøkelser i for stor utstrekning.
282. Justis- og beredskapsdepartementet har vært i dialog med UDI om praktisering av bruken av aldersundersøkelser, og mener at de vurderinger som UDI foretar knyttet til om det er tvil om oppgitt alder fremstår som velfunderte.

Behandling av asylsøknader

283. Det jobbes kontinuerlig med å forbedre saksflyten og øke effektiviteten i utlendingsforvaltningen. Samarbeid mellom de ulike virksomhetene i utlendingsforvaltningen har vært prioritert.
284. På bakgrunn av den kraftige økningen i asyltilstrømmingen høsten 2015 ble bevilgningen til behandling av asylsaker økt, samtidig som nye effektiviseringstiltak har blitt igangsatt eller er under vurdering, blant annet med formål om raskere og mer effektiv gjennomføring av asylintervju. Antall ubehandlede asylsaker i UDI er halvert første halvår 2016.

Jf. merknad 52 j.

285. Utlendingsloven presiserer at det skal legges vekt på hensynet til barn når behovet for beskyttelse mot forfølgelse vurderes. UDI har retningslinjer for behandling av søknader om beskyttelse fra enslige mindreårige asylsøkere. Barneperspektivet gjør seg særlig gjeldende ved bevisvurderingen, og ved vurderingen av hvilke faresituasjoner som kan gi grunnlag for beskyttelse. I bevisvurderingen må utlendingsmyndighetene ta hensyn til at både barnets alder, modenhet og psykiske helse kan ha innvirkning på evnen til å underbygge forklaringer og anførsler. Hva som anses som forfølgelse, eller umenneskelig eller nedverdiggende behandling mv. kan også være annerledes når vurderingen gjelder et barn enn når den gjelder en voksen.
286. Det fremgår også uttrykkelig av utlendingsloven at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved vurderingen av oppholdstillatelse som følge av sterke menneskelige hensyn eller en særlig tilknytning til Norge, der dette berører barn. I tillegg fremgår det at et barn kan få slik oppholdstillatelse selv om situasjonen ikke har et slikt alvor at det ville blitt innvilget oppholdstillatelse til en voksen.

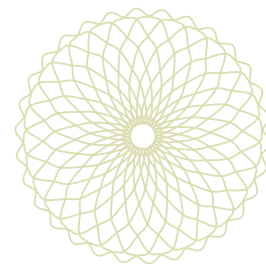
287. Fra desember 2014 er det endringer i utlendingsforskriftens bestemmelse om oppholdstillatelse som følge av barns tilknytning til Norge. Det er ikke fastsatt en bestemt grense for hvor mange års opphold et barn må ha for å kunne få oppholdstillatelse på grunnlag av tilknytning; det skal foretas en konkret, skjønnsmessig vurdering. Lengden av barnets opphold i Norge, sammenholdt med barnets alder, skal være grunnleggende hensyn. Eventuelle avslag skal være forsvarlige ut fra hensynet til barnets beste. Ordningen ble evaluert etter ett år, og andelen barnefamilier med lang oppholdstid (dvs. oppholdstid over 4 år og 4 måneder, herunder 1 års skolegang) som har fått omgjort sine vedtak, og dermed fått oppholdstillatelse, har økt fra 45 til 82 prosent.
288. Norge innførte i juni 2015 en ordning som innebar at en avgrenset gruppe uttransporterte barn fikk anledning til å få sakene sine vurdert på nytt etter den nye bestemmelsen om oppholdstillatelse på grunnlag av barns tilknytning. Ordningen gjaldt for barn som ble uttransportert mellom 1.7.2014 og 18.3.2015, og som på tidspunktet for uttransport hadde oppholdt seg i Norge i fire år eller mer. 30 familier var omfattet av ordningen, hvorav 28 valgte å be om omgjøring. Fire familier innvilget opphold etter ny vurdering.
289. Det ble i 2015 opprettet en tilskuddsordning til frivillige organisasjoners arbeid for barn med lang oppholdstid i Norge. Tilskuddsordningen gjelder også for 2016.

Enslige mindreårige asylsøkere

Jf. merknader 52 e og f.

290. I 2015 ankom det langt flere enslige mindreårige asylsøkere enn i tidligere år. Dette var utfordrende for alle deler av systemet som skal ivareta denne gruppen. Per august 2016 har det ankommet færre barn. Det jobbes for å sikre forsvarlige systemer for de som er her og de som kan komme i tiden fremover.
291. Enslige mindreårige asylsøkere som er under 15 år når de søker asyl, får tilbud om opphold i et omsorgssenter. Tilbudet er regulert i barnevernloven kapittel 5A. Statlig barnevern (Bufetat) har ansvaret for omsorgen til barnet, men omsorgssenteret er ansvarlig for å utøve omsorgen på Bufetats vegne. Bufetats ansvar gjelder fra barnet blir overført fra utlendingsmyndighetene, frem til barnet blir bosatt i en kommune eller forlater Norge. Omsorgssentrene skal drives på en forsvarlig måte, og barna som bor der har rett til medvirkning. Fylkesmennene fører tilsyn på samme måte som for barneverninstitusjoner.
292. Det har vært en økning i antall omsorgssentre, fra 7 ved inngangen til 2015 til 83 ved inngangen til 2016.
293. Høsten 2015 var det krevende å etablere nok plasser i omsorgssentrene for å møte høye ankomsttall av enslige mindreårige asylsøkere. Regler for godkjenning, kvalitet, rettigheter for beboere og tilsyn som gjelder for barneverninstitusjoner, skal

gjelde tilsvarende for omsorgssentrene. Forskrift om krav til kvalitet og internkontroll i barnevernsinstitusjoner kan være utfordrende å etterleve i en ekstraordinær situasjon. En ny bestemmelse om at det kan gjøres unntak fra kvalitetskravene i ekstraordinære situasjoner trådte i kraft i 2015. Tilbudet til barna skal til enhver tid fortsatt være forsvarlig sett hen til situasjonen. Bestemmelsen gjelder både for barneverninstitusjoner og omsorgssentre.

294. Utlendingsdirektoratet (UDI) har omsorgsansvaret for enslige mindreårige asylsøkere mellom 15 og 18 år som bor i asylmottak, og skal sikre at disse får nødvendig omsorg og trygghet så lenge de bor på mottaket. Det daglige omsorgsansvaret delegeres til mottaket barnet bor på. Enslige mindreårige tilbys plass i egne mottak eller avdelinger tilpasset denne gruppen. Dette tilbudet er per i dag ikke lovregulert, men reguleres av en rekke instruksjoner fra UDI til mottakene. Instruksene pålegger mottakene å sikre at de mindreårige får nødvendig oppfølging og at det gis et godt omsorgstilbud og oppvekstmiljø.

295. Kongen i statsråd kan bestemme at barnevernlovens kapittel 5A om omsorgssentre for mindreårige utvides til også å gjelde barn over 15 år. Denne muligheten har så langt ikke vært benyttet.

296. Lov om barneverntjenester gjelder alle barn som oppholder seg i Norge, også asylsøkere. Varslingsansvar overfor kommunal barneverntjeneste ved bekymring for barn er presisert i et rundskriv til landets kommuner, mottak og omsorgssentre i 2010.

297. I 2016 ble det gjennomført felles kompetansehevende seminarer for ansatte i asylmottak og barneverntjenesten, for å bidra til at sårbare barn og unge i mottak sikres riktig og god oppfølging til rett tid.

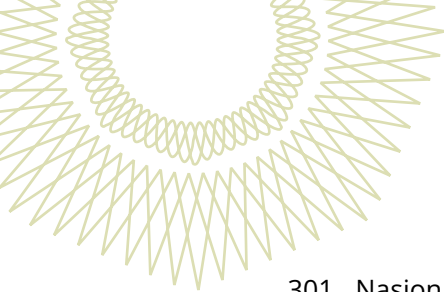
Bosetting

298. Kommuner som bosetter enslige mindreårige flyktninger mottar et særskilt tilskudd fra staten per bosatte enslige mindreårig. Målet er å bidra til at enslige mindreårige kan bosettes så raskt som mulig i gode omsorgstilbud tilpasset den enkelte og lokale forhold. For å øke bosettingen av enslige mindreårige flyktninger, mottar kommunene i tillegg et ekstra engangstilskudd per enslige mindreårige som blir bosatt i 2016.

Helsetjenester

299. Det finnes en veileder om helsetilbudet til flyktninger, asylsøkere og familiegjennforente. Det vurderes konkrete tiltak for bedre psykososial oppfølging av enslige mindreårige asylsøkere.

300. En veileder om kommunikasjon via tolk i helse- og omsorgstjenesten bidrar til bedre ordninger for bruk av tolk. Barn skal ikke brukes som tolk. Det setter barn i en vanskelig rolle og kan være skadelig.

301. Nasjonal strategi om innvandreres helse (2013-2017) skal bidra til at alle med innvandrerbakgrunn får likeverdige helse- og omsorgstjenester av god kvalitet, tilpasset språklige og kulturelle forutsetninger. Strategien har betydning for barn med innvandrerbakgrunn.
302. En forskrift fra 2012 om rett til helse- og omsorgstjenester for personer uten fast opphold i riket, slår fast at barn har tilnærmet samme rett til nødvendige helse- og omsorgstjenester fra kommunen og spesialisthelsetjenesten som barn bosatt i Norge. Retten gjelder uavhengig av om oppholdet er lovlig eller ikke.

B) Barn som tilhører etniske minoritetsgrupper eller urfolk

Jf. merknad 61.

Integreringspolitikk

303. Det er et mål at alle barn skal føle seg inkludert og respektert, uavhengig av livssyn og kulturell bakgrunn. Stortingsmeldingen *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk* vil styrke arbeidet med å sikre innvandrere tilgang til offentlige tjenester, som barnehage, skole og helsetjenester. Regjeringen vil også sette i verk ytterligere tiltak i arbeidet mot diskriminering, radikaliserings og hatefulle ytringer.

Tiltak mot antisemittisme

304. Det er behov for en styrket innsats mot antisemittisme i Norge. Regjeringen vil derfor legge frem en handlingsplan mot antisemittisme høsten 2016.
305. I 2015 og 2016 ble det bevilget ekstra midler til informasjonstiltak i regi av Det Mosaiske Trossamfund, med mål om å redusere forekomsten av antisemittisme og øke kunnskapen om jøder og jødedom. Flere av tiltakene retter seg mot barn og unge, blant annet tiltaket med jødiske veivisere, inspirert av samiske veivisere.

C) Bostedsløshet

306. Barn rammes av bostedsløshet på ulike måter. Siste kartlegging (2012) fant 679 barn som var bostedsløse sammen med sin familie, en markant økning fra kartleggingen i 2008, da antallet var 400 barn. Andre barn berøres av bostedsløshet mer indirekte ved at samværsforeldre er bostedsløse. De fleste bostedsløse barnefamilier oppholder seg midlertidig hos venner og familie, i midlertidige botilbud eller i ulike institusjoner. Kun to familier ble kartlagt som boende på gata. Det skal gjennomføres en ny kartlegging i 2016.

D) Utnyttelse av barn

Økonomisk utnyttning av barn

Jf. tidligere rapporter.

Bruk av barn i ulovlig narkotikaproduksjon og –handel

307. Det er ingen spesielle tiltak om dette.

Bortføring, salg og handel med barn

Jf. merknad 54 om menneskehandel.

308. Omfanget av menneskehandel med barn i Norge antas å være lavt. Så langt foreligger det ca. 10 dommer på menneskehandelområdet som omfatter mindreårige. I følge koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (KOM) ble 36 mindreårige ble fulgt opp som potensielle ofre i 2014. KOM er videreført som permanent ordning, og flere politidistrikt har etablert egne grupper/prosjekter mot menneskehandel.

309. Etter erfaringer fra forrige plan ble det laget en ny handlingsplan mot menneskehandel for perioden 2011-2014, og en ny handlingsplan er under utarbeidelse. Europarådets overvåkningsorgan GRETA evaluerte Norges innsats mot menneskehandel i en rapport fra 2013, og anbefalingene vil bli fulgt opp.

310. I 2015 ble rapporten *Ikke våre barn. Identifisering og oppfølging av mindreårige ofre for menneskehandel i Norge* lansert. Den ble fulgt opp i 2016 av kartleggingen *Oppfølging av mulige mindreårige ofre for menneskehandel i Norge*, som gir innsikt i erfaringer hos politi, barnevern og UDI knyttet til saker med 139 mindreårige der det forelå mistanke om menneskehandel. I tillegg ble det i 2016 foretatt en utredning, *De sa jeg må*, som synliggjør barnas egne erfaringer. Informasjon fra barn som har kommet Norge gir blant annet indikasjoner om hvilke tvangsmessige forhold de har opplevd, om hvordan barna må ta ansvar for seg selv og opplever utrygghet og trusler både underveis og i Norge.

311. Dersom barneverntjenesten mistenker at et barn kan være utsatt for menneskehandel eller mottar melding om dette, skal barneverntjenesten snarest undersøke forholdet, og sammen med politiet skal barnets risikosituasjon og behov vurderes. Deretter iverksettes nødvendige tiltak for å sikre og ivareta barnet på best mulig måte. I tillegg må det gis orientering til utlendingsmyndighetene.

312. Barn som er utsatt for menneskehandel kan plasseres på en barnevernsinstitusjon uten samtykke. I 2012 fikk vi nye bestemmelser i barnevernloven om menneskehandel, der hensikten er å gi barna beskyttelse og omsorg. Det er viktig å ivareta barnas rettssikkerhet, og det stilles strenge og klare vilkår for plassering. Begrensningene skal ikke være mer inngripende enn nødvendig. Det stilles også krav til at saken skal prøves for fylkesnemnda hver sjettede uke.

Andre former for utnyttning

313. Et forbud mot bruk av barn som tolk er trådte i kraft i 2016. Forbudet omfatter kontakten mellom forvaltningen, det vil si et hvert organ for stat og kommune og privatpersoner. Det er unntak fra forbudet når det er nødvendig for å unngå tap av liv, alvorlig helseskade og i andre nødsituasjoner. Unntak kan også gjøres når det ut fra hensynet til barnet og omstendighetene for øvrig må anses forsvarlig. Forbudet er blant annet begrunnet med henvisning til barnekonvensjonen artikkel 3 og 36.

E) Barn som har vært offer for eller vitne til kriminalitet

Jf. merknad 59.

Barnehus

Jf. også merknad 56 b.

314. Statens Barnehus Tromsø har fra 2012 hatt nasjonalt ansvar for oppfølging av samisktalende barn og gir samiske barn samme kvalitet på kartlegging, oppfølging og behandling som norsk-talende barn.
315. Det finnes 11 Statens barnehus, hvorav 5 er etablert siden 2010.

Avhør av barn

316. Da det nye regelverket om avhør av barn trådte ikraft 2015 ble virkeområdet utvidet slik at det nå er obligatorisk å gjennomføre tilrettelagt avhør av barn under 16 år som er fornærmet eller vitne i sak som gjelder seksualforbrytelser, kjønnslemlestelser, vold i nære relasjoner, drap eller kroppsskade. Avhørene skal som hovedregel skje på barnehus. På barnehusene gjennomføres i tillegg rettsmedisinske undersøkelser, rådgivning og behandling. De som er avhørt ved tilrettelagt avhør vil som hovedregel ikke behøve å avgi forklaring direkte for retten, siden videoopptak av avhøret kan benyttes.
317. Første avhør skal som hovedregel gjennomføres uten at mistenkte siktes og varsles om avhøret. Hensikten er å senke terskelen for å melde fra til politiet, og minske risikoen for at barn blir utsatt for nye overgrep og trusler i tiden mellom anmeldelse og avhør. Barneverntjenesten gis som hovedregel rett til å følge avhørene.
318. Adgangen til supplerende avhør er utvidet. Det innebærer at barna ved behov får mer tid til å bli trygge i avhørssituasjonen. Slik utvidet adgang er også en forutsetning for at første avhør skal kunne tas uten at mistenkte varsles.
319. Fristen for gjennomføring av avhørene er endret, ved at det er innført differensierte frister fra 1 til 3 uker. Det jobbes kontinuerlig med å gjennomføre avhørene innen de lovpålagte fristene, og de første tilbakemeldingene viser at ventetiden har gått betraktelig ned siden regelverket trådte ikraft.
320. Observasjonsordningen for avhør av de yngste barna er avviklet, og avhør av barn under skolealder blir delt opp i flere avhørssekvenser, som gir barnet mer tid til å etablere kontakt med avhører og nærme seg temaet. Slike avhør gir bedre bevis, og legger til rette for at flere som begår overgrep mot barn blir dømt.
321. Avhør av barn og ungdom krever kompetanse i barnefaglige emner, i etterforskning, jus og avhørsmetodikk, og foretas av en politietterforsker med spesialutdanning i avhør av barn og ungdom.

Etterforskningsplikt ved barnedød

322. Etterforskning foretas generelt når det er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger et straffbart forhold. Etter en lovendring i 2011 kan det imidlertid etterforskes når et barn dør plutselig og uventet, selv om det ikke er grunn til mistanke om straffbart forhold. Det følger av forskrift at politiet skal innlede etterforskning i slike saker, bortsett fra når det er åpenbart at dødsfallet ikke skyldes en straffbar handling.

F) Idømmelse av straff

Jf. merknad 58.a og f.

323. Også etter den nye straffeloven kan den som er under 15 år på handlingstidspunktet, ikke straffes.
324. Det er et mål at barn mellom 15 og 18 år ikke skal sitte i fengsel. Andre reaksjonsformer skal benyttes så langt det er mulig. To nye straffereaksjoner for lovbrøyttere som var under 18 år på handlingstidspunktet ble iverksatt fra juli 2014; ungdomsstraff og ungdomsoppfølging. Disse straffereaksjonene bygger på prinsippene for gjenopprettende prosesser. Begge reaksjonene forutsetter samtykke fra lovbrøytteren og verge(r). Ungdomsoppfølging kan illegges av domstolen som vilkår for betinget fengselsdom, eller av påtalemyndigheten i mindre alvorlige saker. Ungdomsstraff idømmes av domstolen, og er et alternativ til ubetinget fengsel og strengere samfunnsstraff.
325. I utgangspunktet kan ungdomsstraff idømmes for alle typer lovbrudd, men enkelte lovbrudd, som drap eller grove seksuallovbrudd, er av så alvorlig art at ubetinget fengselsstraff som utgangspunkt vanskelig kan erstattes av alternativer.
326. Målet med de nye straffereaksjonene er å forhindre at barn og unge fortsetter å begå kriminalitet. Samordning av offentlige ressurser og involvering av ungdommens nettverk er to av hovedelementene. Sammen med ungdommen utarbeides det en tidsbestemt, individuell og tverrfaglig plan, som ungdommen er forpliktet til å følge. Ungdommen må ta ansvar og arbeide for egen utvikling i positiv retning. Straffereaksjonen er derfor på mange måter mer krevende for ungdommen enn soning av fengselsstraff.
327. Konfliktrådet har ansvar for gjennomføring av de nye ungdomsreaksjonene.

Fengselsstraff

328. Antall innsettelse av barn i fengsel har gått kraftig ned de siste årene. I 2010 var det 84 barn, og de fem påfølgende årene har det vært 75, 71, 29, 28 og 25 barn. Personer som var under 18 år på handlingstidspunktet kan etter lovendring i 2012 bare idømmes ubetinget fengsel når det er «særlig påkrevd». Høyesterett ga lovendringen betydning også før den trådte i kraft. En person under 18 år kan heller ikke idømmes forvaring, med mindre det foreligger «helt ekstraordinære omstendigheter». Det er også åpnet opp for utvidet bruk av samfunnsstraff i stedet for ubetinget fengsel for mindreårige lovbrøyttere. Lav alder er en formildende omstendighet i norsk strafferettstradisjon, som også er lovfestet i straffeloven.

Alternative tiltak

329. Barnevernloven gir adgang til å sette i verk tiltak for barn som har vist alvorlige atferdsvansker, som alvorlig eller gjentatt kriminalitet. Det er viktig å ta i bruk familie- og nærmiljøbaserte tiltak. Det er utviklet flere tiltak og metoder for barn og unge med alvorlige atferdsvansker.

G) Barn i fengsel

Jf. merknad 58.b.

330. Når fengsling av barn er nødvendig, skjer det i samsvar med lov og rett. Det følger av Grunnloven at enhver frihetsberøvelse må ha hjemmel i lov, og at ingen kan dømmes uten etter lov eller straffes uten etter dom.
331. Fra 2012 er det endringer i bruk av varetekt for barn. Blant disse er innføring av en kortere frist etter pågrepelse for å fremstille mindreårige siktede for retten med begjæring om fengsling. Fremstillingen må skje snarest mulig og senest dagen etter pågripelsen, med mindre fristen ender på en helgedag eller lignende, da fristen forlenges med én dag. Mindreårige i varetekt kan ikke bli ilagt fullstendig isolasjon. For å tydeliggjøre at terskelen for å varetektsfengsle et barn skal være høy, er lovens ordlyd endret til at barn «skal ikke fengsles hvis det ikke er tvingende nødvendig».
332. Etter en lovendring fra 2012 har barnevernet plikt til å møte i fengslingsmøter. Barneverntjenesten skal uttale seg om behovet for tiltak og gi informasjon om eventuelle iverksatte barneverntiltak.
333. Justissektoren, helsesektoren, opplæringsetaten og barnevernet samarbeider for å finne best mulige tiltak for barna under og etter fengselsoppholdet.
334. I 2015 trådte det i kraft særregler for mindreårige innsatte som skal bidra til å ivareta mindreåriges behov i varetekt og ved straffegjennomføring. Mindreårige skal som hovedregel innsettes i ungdomsenhet, med et tverretatlig team som sørger for de unges behov og forbereder tiden etter løslatelse.
335. Innsatte under 18 år kan motta besøk av nær familie og det kan søkes om økonomisk støtte til det. Barn kan motta besøk ukentlig eller oftere, og har uansett rett til å motta minst ett besøk i måneden. Barn skal ut fra sitt behov ha adgang til å telefonere, og har rett til minst tre 20 minutters telefonsamtaler i uken.
336. For utelukkelse fra fellesskapet (isolasjon) og bruk av tvangsmidler overfor mindreårige innsatte gjelder strengere vilkår, kortere tidsfrister, særlige rutiner for meldinger til overordnet nivå og krav om «kontinuerlig tilsyn». Det er ikke lenger adgang til bruk av umiddelbar isolasjon av mindreårige.

Atskillelse fra voksne

Jf. merknad 6, 7 og 58.c om at mindreårige innsatte blir holdt atskilt fra voksne innsatte.

337. Forbeholdet gjeldende plikten til å holde barn og voksne atskilt kan ikke frafalles på det nåværende tidspunkt. Frem til 2009 fantes det ikke separate institusjoner for straffegjennomføring for mindreårige. Dersom man skulle etterleve både prinsippet om atskillelse av voksne og mindreårige innsatte og nærhetsprinsippet, ville man dermed risikere at de få mindreårige innsatte ble fullstendig isolert. I et prøveprosjekt er det imidlertid etablert separate ungdomsenheter for mindreårige innsatte.

Målet er å unngå at mindreårige enten må sone straff eller utholde varetekt sammen med voksne eller i isolasjon. En evalueringsrapport anbefaler at ungdomsenheten gjøres permanent under forutsetning av at ressursene videreføres.

Frihetsberøvelse etter utlendingsloven

338. Det arbeides med å forbedre og tydeliggjøre regelverket om pågrepelse og fengsling av barn og barnefamilier i utlendingsaker.

H) Reintegrering

Jf. merknad 58.e om rehabilitering og utdanning i fengsel.

339. Unge som har sonet fengselsstraff har rett til de samme velferdsgodene som andre, herunder rett til bolig, arbeid, skolegang, helsetjenester og finansiell rådgivning. Tverrfaglige team ved ungdomsenheter skal sørge for at ungdommene får den hjelpen de har krav på.
340. Opplæringsloven gjelder også for barn i fengsel, og unge innsatte med mangelfull utdanning skal særlig motiveres for deltakelse i opplæringstilbudene i fengselet. Fengselet skal samarbeide med skolen om dette. Det er også mulighet for å delta i opplæring utenfor fengselet, når det anses sikkerhetsmessig forsvarlig.

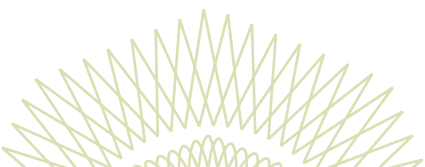
I) Opplæring av personell

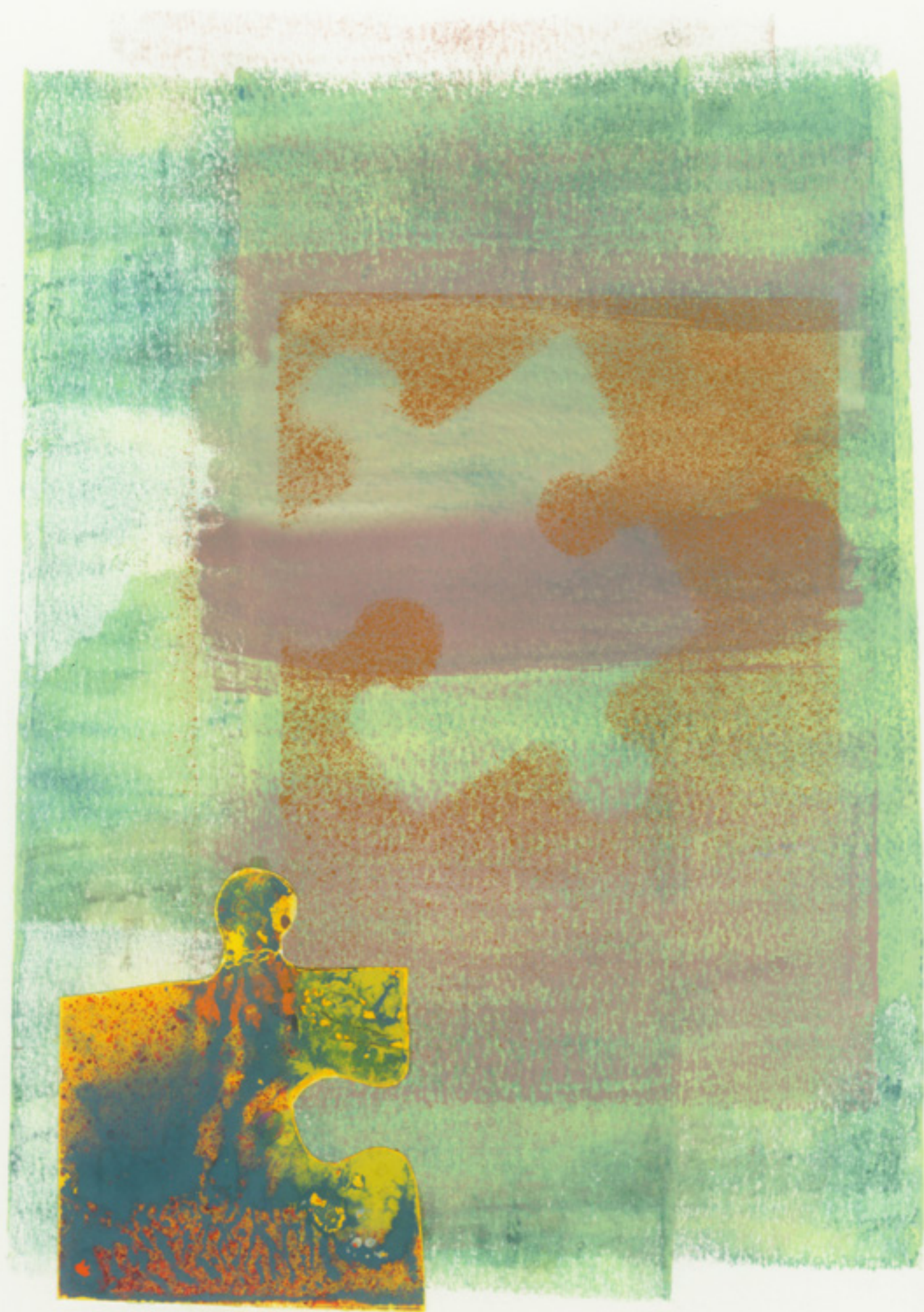
Jf. merknad 58 om opplæring av personer som arbeider med barn i rettssystemet.

341. Politistudenter har undervisning i FNs barnekonvensjon. På jusutdanningen inngår emnet som en del av menneskerettighetsopplæringen. Barnekonvensjonen er også tema på introduksjonsprogram for nye dommere, i tillegg er det tema for spesifikke seminarer for dommere, advokater og psykologer.

J) Barn i væpnet konflikt

342. Dersom mindreårige personer har deltatt i kamphandlinger i utlandet utenfor regulære væpnede styrker dette gi utfordringer for oppfølging av barnekonvensjonen.
343. Regjeringen lanserte i 2014 *Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme*. Planen har flere tiltak for å forebygge at voksne og mindreårige personer blir radikalisert, og også tiltak som skal gi hjemvendte fremmedkrigere og deres familier nødvendig og særskilt oppfølging. Tiltakene gjelder for eksempel veiledning av foreldre og rutiner for varsling fra Politiets sikkerhetstjeneste til kommunene.

10

VALGFRI TILLEGGSPROTOKOLL OM SALG AV BARN, BARNEPROSTITUSJON OG BARNEPORNOGRAFI

79

A) Oppfølging av komiteens anbefalinger

344. Det vises til spesielle beskyttelsestiltak, bortføring, salg og handel med barn og besvarelse av merknad 54. Se også omtale av seksuell utnyttning og seksuelle overgrep og besvarelse av merknad 56.

B) Tiltak for gjennomføring av tilleggsprotokollen

Straffansvar og straffutmåling

345. Etter straffeloven kan kjøp av seksuelle tjenester fra mindreårige straffes med fengsel inntil 2 år. Også den som mot vederlag får en person under 18 år til å utføre handlinger som tilsvarer seksuell omgang med seg selv omfattes etter lovendring i 2009. Strafferammen ble samtidig forhøyet til fengsel inntil 3 år dersom hendelsen har skjedd på en særlig krenkende måte.
346. Straffenivået for barnepornografi er hevet de senere årene. Det følger også av nyere høyesterettspraksis at menneskehandel til prostitusjon, ikke minst der offeret er under 18 år, skal straffes strengere.

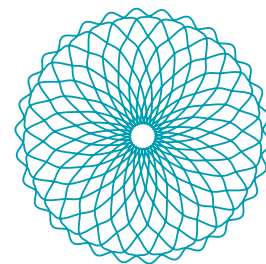
Etterforskning

347. I 2016 ble det vedtatt lovendringer som utvider politiets adgang til bruk av tvangsmidler, bl.a. kommunikasjonsavlytting og dataavlesning, i etterforskning av saker om grov menneskesmugling, menneskehandel, frihetsberøvelse og overgrepssbilder av barn.

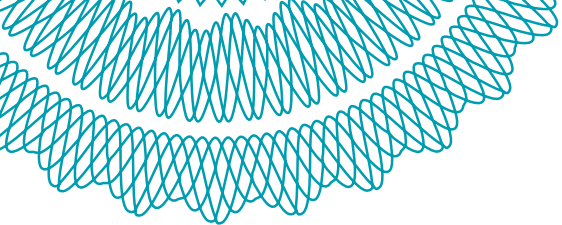
Straffelovgivningens virkeområde

348. Straffeloven 2005, som trådte i kraft i 2015, endret til dels den norske straffelovgivningens virkeområde for handlinger begått i utlandet.

349. For handlinger foretatt i utlandet av en person som oppholder seg i Norge, men som verken har bosted i Norge eller er norsk statsborger, er det med noen særlige unntak, som for eksempel krigsforbrytelse, krav til dobbel straffbarhet, og en strafferamme på mer enn 1 år. Selv om gjerningspersonen verken har opphold i Norge eller handlingen er straffbar i landet der den er foretatt, gjelder straffelovgivningen for handlinger som er foretatt i utlandet dersom handlingen har en strafferamme på fengsel i minst 6 år og er rettet mot noen som er norsk statsborger eller er bosatt i Norge. Straffelovgivningen gjelder i tillegg for handlinger som Norge etter overenskomster med fremmede stater eller etter folkeretten for øvrig, har rett eller plikt til å straffeforfølge.

Ekstraterritoriell jurisdiksjon

350. Norsk politi har etterforsket flere saker hvor norske borgere har vært siktet/mis-tenkt for å ha begått seksuelle overgrep mot barn i utlandet og/eller har tatt bilder eller produsert andre fremstillinger som viser seksuelle overgrep mot barn eller seksualiserer barn.

C) Juridiske personers ansvar

Jf. første rapportering på tilleggsprotokollen punkt 12.

D) Forebygging og bevisstgjøring om utnytting av barn

Blokkering av overgrepsmateriale på internett

351. For å blokkere tilgang til overgrepsmateriale og forebygge straffbar distribusjon og visning av dette viser internettleverandørene en «stoppside» med informasjon fra politiet i stedet for overgrepsmateriale. Antall treff på har gått betydelig ned siden 2009, noe som indikerer at det er andre tjenester enn internettsider som benyttes for å få tilgang på overgrepsmateriale. Norsk politi samarbeider tett med blant annet INTERPOL og bidrar mot global distribusjon av overgrepsmateriale gjennom økt polititilstedeværelse og opplevd oppdagelsesrisiko hos de som søker etter overgrepsmateriale.

Identifisering av ofre for menneskehandel

352. Utlendingsforvaltningen har et særlig ansvar for å identifisere og gi oppfølging til barn som er mulige ofre for menneskehandel. Utlendingsdirektoratet (UDI) ga i 2015 ut et nytt rundskriv som gir retningslinjer og verktøy for å identifisere og følge opp beboere i mottak som kan være utsatt for menneskehandel. Mottaksansatte har et særlig ansvar dersom beboeren er mindreårig.

Enslige mindreårige asylsøkere som forsvinner fra asylmottak eller omsorgssenter

Jf. merknad 52.g og h om at barn ikke faller i hendene på menneskehandlere og om etterforskning av tilfeller der barn har forsvunnet.

353. Botilbudet til enslige mindreårige asylsøkere er frivillig. Ansatte kan derfor ikke holde tilbake personer som ønsker å forlate mottaket eller omsorgssenteret. Det er imidlertid alvorlig når barn, spesielt de som kommer alene til Norge, forsvinner uten at ny adresse oppgis. De ansatte skal umiddelbart undersøke forholdet, og dersom barn forsvinner skal de uten opphold kontakte Bufetat, og melde barnet savnet hos politiet. Tilsvarende har UDI rutiner for oppfølging i saker der enslige mindreårige asylsøkere forsvinner fra mottak, som blant annet innebærer at barnevern, representant (verge), advokat og politi blir varslet.
354. UDI etablerte i 2014 et nytt hurtigspor i håndteringen av saker med utvalgte grupper enslige mindreårige asylsøkere. Målet er å forhindre forsvinninger før

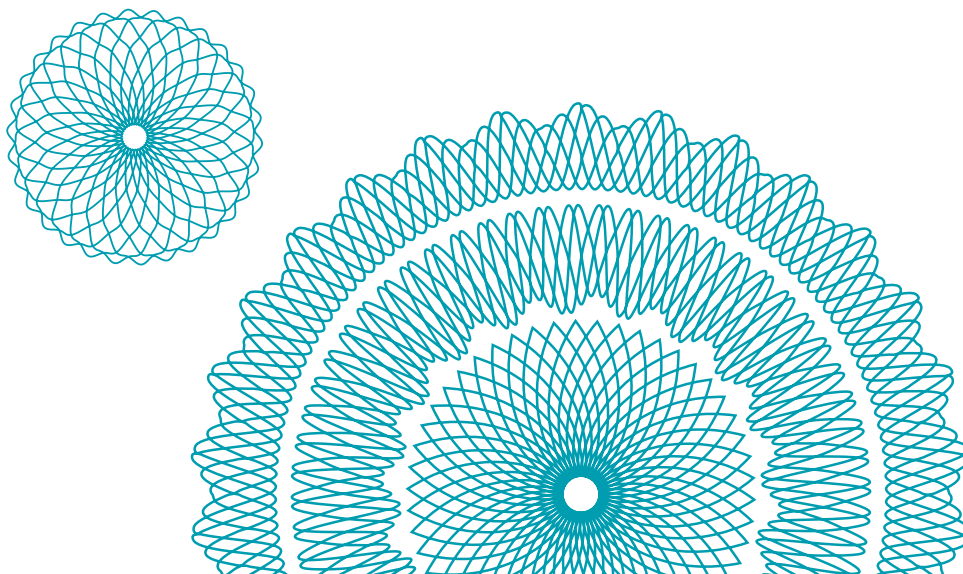
aldersundersøkelse og saken er tilstrekkelig opplyst, unngå at overårige plasseres i enslige mindreårige-mottak, samt å identifisere personer med oppfølgingsbehov på grunn av sårbarhet.

E) Rehabilitering

355. Retten til oppholdstillatelse for ofre for menneskehandel ble forskriftsfestet i utlendingsforskriften i 2010. Etter forskriften kan antatte ofre for menneskehandel få en begrenset oppholdstillatelse av inntil seks måneders varighet (refleksjonsperiode). Refleksjonsperioden skal sikre at ofre for menneskehandel får anledning til å motta informasjon og hjelp i forbindelse med sin situasjon, og til å vurdere å anmelde bakmennene. Ved refleksjonsperiodens utløp, kan det gis ny oppholdstillatelse etter nærmere bestemte vilkår. Etter dagens regelverk har ofre for menneskehandel som avgir vitneforklaring som fornærmet i en rettssak om menneskehandel, rett til oppholdstillatelse som danner grunnlag for permanent oppholdstillatelse. Slik tillatelse kan også gis en utlending som har gitt vitneforklaring for retten eller for politiet i sak om menneskehandel eller hallikvirksomhet.

F) Beskyttelse av barn som er utsatt for menneskehandel

356. Personer utsatt for menneskehandel er ofre for kriminelle handlinger. Påtalemyndigheten har adgang til å avslutte eventuelle saker mot fornærmede i menneskehandelsaker med påtaleunntatelse. Det legges til grunn at man undersøker saker hvor mistenkte viser seg å være mulig offer for menneskehandel. Erfaring hos politiets påtalejurister viser at slike saker kan være vanskelige å oppdage.

G) Internasjonalt samarbeid

Utlevering og gjensidig hjelp i straffesaker

357. Norge deltar i omfattende internasjonalt samarbeid om utlevering av personer som er siktet eller domfelt i straffesaker, herunder også i saker om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi. Videre bidrar Norge aktivt til internasjonal kriminalitetsbekjempelse gjennom øvrig gjensidig hjelp i straffesaker.

Overgrepsmateriale på internett

358. Norge deltar i det nye initiativet WePROTECT Global Alliance against Child Sexual Abuse Online. Norge anerkjenner gjennom deltakelsen betydningen av samarbeid mellom alle relevante aktører, utvikling av internasjonale tiltak mv. og vil bidra i utviklingen av tiltak.

11

VALGFRI TILLEGGSPROTOKOLL OM BARN I VÆPNET KONFLIKT

85

A) Oppfølging av komiteens anbefalinger

359. Det ble ikke gitt spesielle merknader om gjennomføring av tilleggsprotokollen etter Norges fjerde rapportering.

B) Minstealder for verneplikt

Jf. første rapport på tilleggsprotokollen, punkt 3-9.

C) Minstealder for frivillig verving

Jf. første rapport på tilleggsprotokollen, punkt 3-9 og fjerde rapport punkt 647-648.

D) Tiltak for gjennomføring av tilleggsprotokollen

Lovgivning

360. FNs barnekomite har tidligere anbefalt at nedre aldersgrense heves fra 16 til 18 år for frivillige som slutter seg til Heimevernet, og å forankre i lov at frivillige under

18 år i Heimevernet ikke er gjenstand for noen form for militær disiplin. Anbefalingen om heving av aldersgrense ble imøtegått i fjerde rapport punkt 647-648.

361. En ny lov om verneplikt og tjeneste i Forsvaret m.m. (forsvarsloven) er vedtatt. I lovforarbeidene presiseres det at personer under 18 år ikke er vernepliktige og at de ikke kan få tjenesteplikt i Forsvaret. Det presiseres også at personer under 18 år som gjør tjeneste i Forsvaret, ikke skal gis opplæring i eller delta i stridsrelatert virksomhet, og at de straks skal fritas for tjeneste i situasjoner der Norge er i krig eller når krig truer, eller når Forsvaret har satt i gang styrkeoppbygging. Videre er det gjort klart at personer under 18 år ikke er omfattet av det militære staffe- og disiplinærsystemet, som følge av at de ikke kan kalles inn til tjeneste som vernepliktig.
362. Etter myndighetenes syn er FNs barnekomites bekymringer, og tidligere avsluttende merknader, knyttet til frivillige under 18 år som slutter seg til Heimevernet, med dette ivaretatt.

Formidling og opplæring

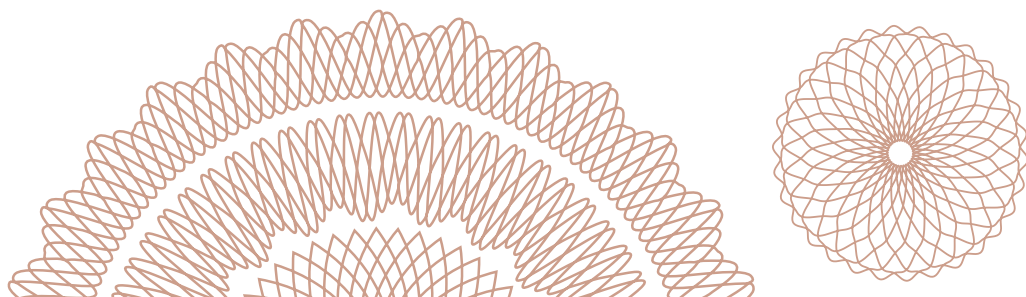
363. Norske soldater undervises i relevant folkerett, herunder om forbudet mot bruk av barnesoldater. Blant annet omtales forbudet i Manual i krigens folkerett. Manualen har til hensikt å gjøre regelverket lett tilgjengelig. Den ble utgitt i 2013, og er å anse som stående ordre fra Forsvarssjefen.
364. Forut for deployering til internasjonale operasjoner, vil problemstillinger knyttet til bruk av barnesoldater også inngå i den misjonsspesifikke opplæringen og treningen dersom det er relevant. For eksempel har det under forberedelser til deployering med norske styrker til Irak, blitt gjort spesielt oppmerksom på konvensjonsbestemmelser og at det skal utvises årvåkenhet ved mistanke om at Peshmerga-styrker innlemmer mindreårige i sine styrker. På denne måten bevisstgjøres norsk personell slik at tema kan tas opp i undervisningen av Peshmergaen.

Internasjonal bistand

365. Norge støtter organisasjoner som arbeider med å bekjempe rekruttering av barnesoldater (Child Soldier International).

E) Barns deltakelse i væpnet konflikt

Det vises til omtale av fremmedkrigere under 9.f.

F) Rehabilitering

366. I regjeringens *Handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme*, er traume-fokusert behandling av barn og unge styrket i spesialisthelsetjenestens budsjett for 2015.

G) Identifisering av asylsøkerbarn med behov for rehabilitering

Jf. merknad 52.a om vurdering av hvilke asylsøkende barn som har vært offer for væpnet konflikt og rehabilitering av disse.

367. Det foreligger ikke noen egen prosedyre for å identifisere sårbare asylsøkere generelt, eller barn som har opplevd krigskonflikter spesielt.
368. Helsedirektoratet anbefaler at kommunene tilbyr asylsøkere en helseundersøkelse innen tre måneder etter ankomst, men det er opp til den enkelte kommune å gjennomføre.

H) Barn siktet for krigsforbrytelser

369. Ingen barn har blitt siktet for krigsforbrytelser.

Utgitt av:
Barne- og likestillingsdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 222 40 000

Publikasjonskode: Q-1237 B
Trykk: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
09/2017 – opplag 25

Design: Siste Skrik Kommunikasjon
Illustrasjon: M.M.Malvin
Barnetegninger